

VERZOEND.

(ZIE DE PLAAT).

De vrede is weér geteekend,
De harmonie hersteld,
De schuld wordt niet gerekend,
Alleen 't berouw geteld.

Eén kus wordt slechts gegeven,
Een, die van liefde spreekt,
Waardoor vaak in het leven
Het hardste harte breekt.

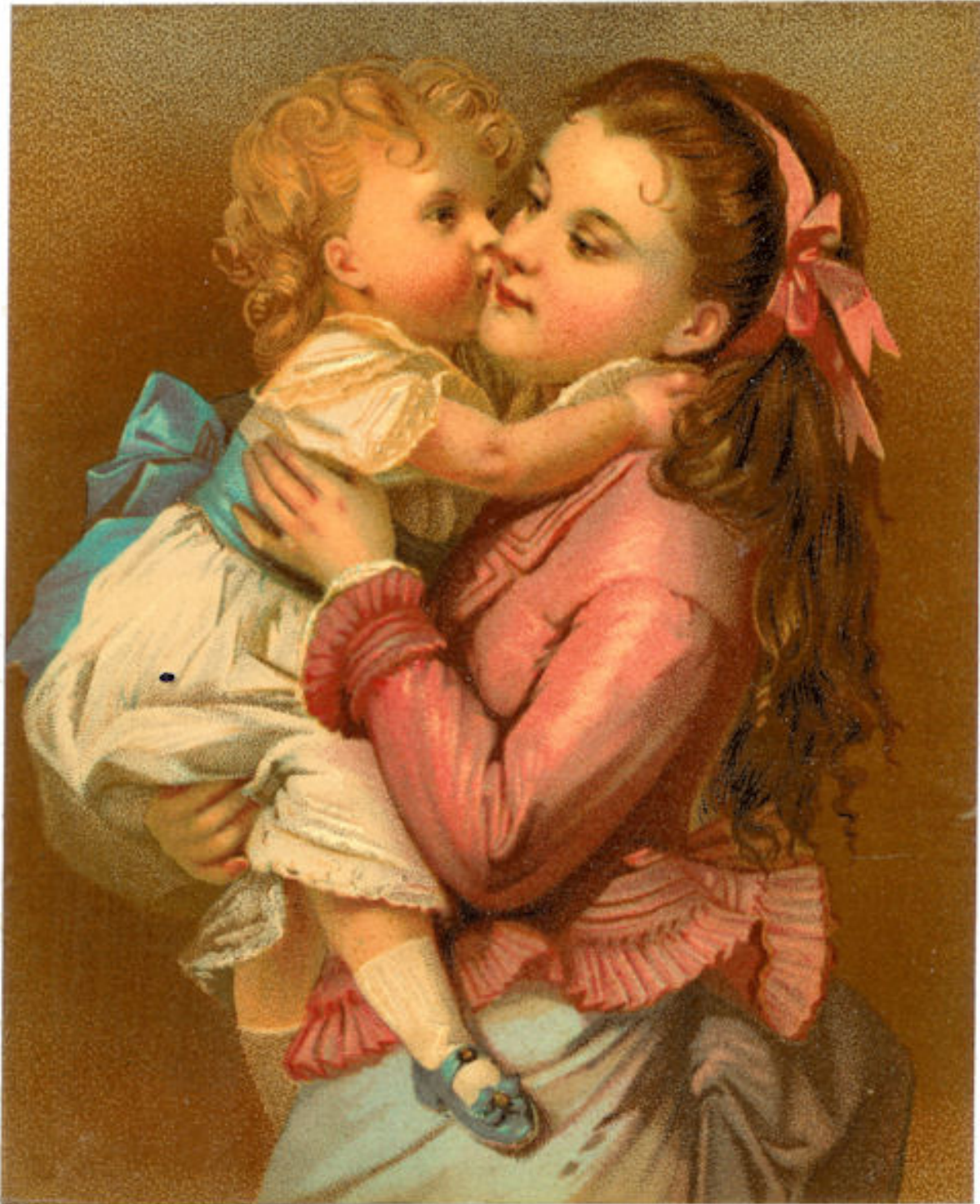
Het kwade wordt vergeten,
Men denkt er zelfs niet aan;
Want waar dit wordt verweten,
Is 't met 't berouw gedaan.

Slechts liefde leert vergeven
Niet eens, maar honderdvond,
Het kwaad, door ons bedreven,
Indien 't ons slechts berouwt.

De liefde leert verdragen,
Verdragen met geduld,
En zal niet angstig vragen:
Aan wien de meeste schuld?

Wees daarom tot vergeven
Ten allen tijd bereid,
't Geeft waarde aan uw leven
Voor tijd en eeuwigheid.

T. K.

VERZOEND.

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

I.

Een romeinsche veldheer voor Keizer Diocletianus.

Op een helderen lentemorgen, het was omstreeks midden Maart van het jaar 303 na Christus, toen balsemieke geuren reeds de lucht vervulden, reden twee heeren langs den beroemden Appiusweg naar de wereldstad Rome. Het uiterlijk voorkomen van beiden was wel geschikt om de opmerksaamheid der voorbijgangers te trekken. De oudste, een groote, krachtige man, wiens edel ros sierlijk opgetuigd was, droeg de wapenrusting van een romeinschen hoofdman: een bronzen harnas en rijglaarzen, die ter helft van het been reikten. Op zijn rug droeg hij een rond schild, aan zijne zijde een kort, recht zwaard, op zijn hoofd een schitterenden helm met een paardeharen pluim. Het gebruinte gezicht van den statigen krijgsman verried, dat hij in onderscheidene landen en onder verschillend klimaat aan de brandende zonnestrallen blootgesteld was geweest; wanneer hij nu en dan zijn helm even oplichtte, ten einde zich wat te verkoelen, ontdekte men de heldere kleur van zijn huid op zijn hoog voorhoofd. Zijne korte lokken vertoonden reeds menigen zilveren draad, maar de adelaarsblik van den vijftienveertigjarigen man was nochtans onverzwakt gebleven en zijne gespierde ledematen, alsmede zijne trotsche, moedige houding teekenden, dat hij nog in het bezit van zijne volle mannelijke kracht verkeerde.

De jongste ruiter was in menig opzicht het tegenbeeld van den oudsten, niet enkel door zijne slanke, sierlijke gestalte, zijne prachtige, donkere oogen en zijne lange golvende lokken, maar ook wat zijn kleeding betref. Hij droeg een sneeuw-witte toga met een schitterenden, scharlakenrooden zoom en daarover een aan den hals met een haak vastgemaakten mantel. Inplaats van een helm droeg hij een zachten viltten hoed, veel gelijkende op het hoofddeksel, dat nu nog in zwang is bij het Italiaansche landvolk, en aan zijne voeten rijgschoenen of sandalen. Inplaats van een zwaard hing aan zijne zijde een metalen koker voor zijn rieten pen en papyrusrol. De in jeugdige, bloeiende schoonheid stralende jongeling telde oogenschijnlijk niet meer dan twintig jaren. Hij was een Griek, Isidorus genaamd en secretaris van zijn begeleider Flaccus Sertorius, een hoofdman van het twaalfde legioen, en met zijn heer op de terugreis van Albano, werwaarts hij door zijne regeering gezonden was voor staatszaken.

»Het nieuwe keizerlijke edict,» begon Sertorius, terwijl hij zich vriendelijk tot zijn secretaris wendde, »zal ons beiden waarschijnlijk binnenkort volop werk te doen geven.»

»Gij schijnt geheel te vergeten, hooge heer,» antwoordde Isidorus, het hoofd buigende. »dat uw onderdanige secretaris niet evenals gij in het bezit van de middelen is om de staatswetenschappen te leeren.»

»O, gij Grieken leert alles,» antwoordde de Romein met een spotachtigen lach. »Daarvoor staat gij bekend!«

»Wij trachten, onzen meesters nuttig te zijn,» antwoordde de jongeling beleefd. »Leergierigheid schijnen wij wel van onze vaderen geërfd te hebben; van de vroegste tijden af was toch de voorliefde van mijn Atheensche voorvaderen om iets nieuws te hooren en te leeren, spreekwoordelijk.»

»Juist: nieuwe zeden en gebruiken, nieuwe godsdiensten,» bevestigde de Romein. »En verdraagt uw eigen naam niet, dat gij een aanhanger zijt van den nieuwopgekomen dienst van Isis?»

»Ditmaal is uw oordeel niet volkomen juist,» antwoordde de jongeling. »Mijn vader Appollodorus was een priester te Phebus en noemde mij evenals zichzelf naar den zonnegod, in wiens dienst hij stond. Maar daar ik aan het keizerlijk hof de vereering van Isis in hoog aanzien vond, heb ik naam en kleur veranderd en mij aan de zijde der overheerschende partij geschaard. Wie in Rome is, moet Romein zijn.»

»Ja, evenals die verdorven Romeinen, welke de oude goden verlaten, onder welke het rijk groot en deugdzaam en sterk was,» antwoordde de krijgsmans met een heftige beweging der hand. »Hoe meer goden er zijn, des te slechter wordt de wereld. Maar dit nieuwe edict zal weinig onslag maken.»

»Gij bedoelt met de christenen?» vroeg de scherpzinnige Griek. »Een heillooze sekte voorwaar, die verdient te vuur en te zwaard van den aardbodem verdelgd te worden.»

»Ik weet weinig van hen,» zei Sertorius, »behalve dit dat hun getal sedert eenigen tijd zeer is toegenomen. Zelfs onder het leger en in het paleis zijn er eenigen, die de schandelijke leer van den christengod zijn toegedaan.»

»Er wordt gemompeld, dat zelfs de keizerinnen Prisca en Valeria door deze verderfelijke pestilentie zijn aangetast,» voegde de jongeling er aan toe. »Dit is tenminste zeker, dat beiden niet evenals vroeger aan de openbare offerfeesten deelnemen. Overigens vindt de booze sekte hare aanhangers grootendeels onder de slaven en het gemeene gepeupel van Rome.»

»Ik zou wel eens willen weten wat zij aan-

baden,» zeide de hoofdman. »Zij schijnen noch tempels noch altaren noch offers te hebben.»

»Zij hebben afschuwelijke gewoonten en gebruiken,» beweerde de Griek, zich in stilte verheugende, dat hij de nieuwsgierigheid van zijn meester door de mededeeling van de algemeen verspreide lasteringen tegen de christenen, zou kunnen bevredigen. »Zooals verteld wordt, bidden zij een uit lagen stand geboren mensch aan, die wegens een oproer gekruisigd werd. Een onzer schrijvers, de geleerde Lucianus, beweert, dat hunne leer door een kleinen jood met een krommen neus, Paulus genaamd, naar Rome overgebracht is, dien de goddelijke Nero bij de Ostia-poort heeft laten onthoofden. Zij hebben vele eigenaardige gebruiken. Vooral hunne begrafenisplechtigheden zijn zeer verschillend van die der Grieken en Romeinen. Inplaats van hunne lijken op den houtstapel te verbranden, begraven zij hunne dooden onder vele geheimzinnige plechtigheden in onderaardsche gewelven of kamers. Zij zijn besliste godloochenaars en weigeren niet alleen de goden te aanbidden, maar zijn evenmin te bewegen ook maar een korreltje wierook of een bloemkrans op hun altaar te leggen, of het beeld van een god in hunne woningen te hebben. Het moet een slecht, gevaarlijk volk zijn, waarvan gezegd wordt, dat het in zijne geheime onderaardsche vergaderingen gruwelijke zwelgprijzen houdt, waarbij men het vleesch eet van een kind, dat tot dat doel geslacht is. *)

»Zie,» ging de spraakzame berichtgever voort, terwijl hij op een lage, door boomen bijna geheel verborgen tuindeur in de nabijheid wees, »daar is de ingang tot een van hunne verborgen crypten, (grotten) waar zij, omringd door het gebeente hunner dooden, zich vereenigen tot hunne gruwzame feesten. Een slecht, laf, ellendig volk, dat niet waard is te leven.»

»Allemaal zijn het geen lafaards, dat kan ik

*) Al deze gruweldaden en nog ergere zijn den eersten christenen door de heidensche schrijvers ten laste gelegd geworden. De viering van het heilig Avondmaal in de nachtelijke vergaderingen gaf aanleiding tot de vreeselijke lasteringen betreffende hunne zwelgerijen.

gestuigen," antwoordde Sertorius. »In mijn eigen compagnie had ik een soldaat — hij heette Lannus — die, zooals zijne kameraden zeiden, een christen was. Hij was de dapperste en beste man in het legioen. Ik heb aan hem de redding van mijn leven te danken. Toen eens in Libië, terwijl ik mijn paard uit een rivier liet drinken, een kolossale leeuw uit een bosch op mij lossprong, wierp Lannus zich tusschen mij en het gevaarlijke roofdier. Ofschoon in de klauwen van den leeuw, deed de dappere jongen geen kreet van smart hooren. Laat hij gelooven wat hij wil, dat is mijn zaak niet. Ik heb een afkeer van het bloedig handwerk, om evenals bloedhonden eerlijke lieden te vervolgen, omdat zij hunne eigene goden aanbidden. Maar het keizerlijk edict: »De christelijke godsdienst moet overal uitgeroeid worden", is om zoo te zeggen als met de punt van een dolk geschreven."

»En met volle recht," zei de Griek. »Zij zijn gevaarlijke oproermakers, vijanden van Cesar en Rome."

»Een romeinsch krijgsmann heeft niet nodig door een hongerigen Griekeling! (een spotnaam om de vreemdelingen aan te duiden, welke zich in den dienst van aanzienlijke Romeinen zochten in te dringen en hun vertrouwen trachten te winnen) over zijne plichten jegens het vaderland onderwezen te worden," antwoordde de trotsche Romein op hoogmoedigen toon.

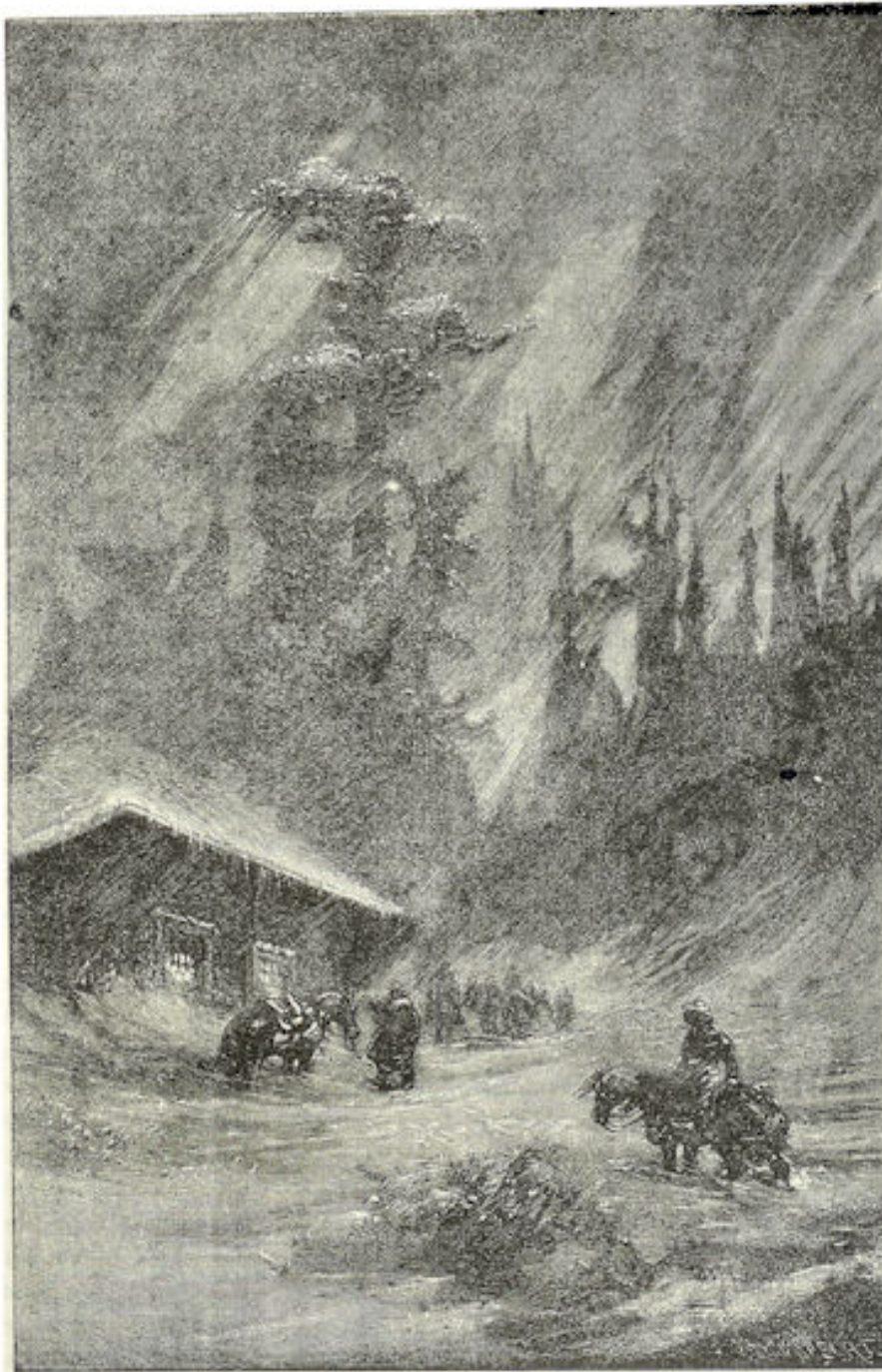
»Voorzeker niet, edele heer, gij hebt altijd gelijk," antwoordde de ontstelde Griek, oogen-schijnlijk wel onderdanig, maar een opmerkzamen beschouwer zou voorzeker niet de wraakzuchtige blik ontgaan zijn, dien hij op zijn eergierigen meester wierp.

Na dit zoo onverkwikkelijk eindigend gesprek reden beiden zwijgend verder. Tegen den middag werd het verkeer op den Appischen militairen weg (in het Latijn Via Appia) drukker. Deze »koningin der wegen", 313 voor Christus door den romeinschen censor Appius Claudius Cæus aangelegd, liep over een lengte van driehonderd mijlen rechttoe rechtaan, bergop, bergaf, van Rome zuidwaarts naar Capua en Brindisi (Brun-

dusium). Ofschoon reeds toentertijd zeshonderd jaren oud, was de voor het grootste deel uit nauwkeurig in elkander gevoegde lavasteenen gebouwde weg nog even sterk als hij van het begin geweest was, ja, ondanks de verwoestingen, welke in den loop der eeuwen Gothen en Vandalen, tijd, oorlog en overstromingen aangericht hebben, laat zich nog uit de aanzienlijke overblijfsels derzelve de voortreffelijke bouwkunst en de duurzaamheid der breede bazaltplaten kennen. De appische weg liep door de Campagna di Roma, in den bloeitijd van het romeinsche rijk als één groote, vruchtbare tuin met talrijke villa's en landgoederen, een paradijs gelijk, thans een woeste, onbewoonde, ongezonde streek. Ook de vele kostbare grafmonumenten van Rome's aanzienlijkste pretors, proconsuls en senators, welke vroeger de Campagna sierden, zijn nu bijna allen van lieverlede ruïnen geworden en liggen daar als zoovele angespoelde wrakken op de groote vlakte. Eén monument is echter niet door den tand des tijds vernield, dat is de reusachtige, door meer dan honderd bogen ondersteunde waterleiding, die, ofschoon reeds 146 jaren v. C. gebouwd, tot op den huidigen dag, dus reeds sedert ongeveer tweeduizend jaren, Rome met het zuiverste, kostbaarste water van het verwijderde Albaansche gebergte ruimschoots voorziet, dus met hetzelfde water, waaraan Horatius en Cicero zich verkwikt hebben.

Hoe dichters onze reizigers bij de poorten der stad kwamen, des te moeilijker werd het, zich een weg te banen door het dichte gedrang. Het was een bont gewemel zoowel van kostbare equipages van allerlei soort en van draagstoelen, waarin zich voornamen Romeinen naar hunne villa's buiten de stadsmuren lieten dragen om daar de koelte te genieten, als van landlieden, wier ezels beladen waren met vruchten en groenten, ja zelfs met sneeuw van den verwijderden Soracte, die evenals zulks nog heden ten dage in Italië plaats vindt, door stroommatten tegen de hitte beschermd wordt.

Eindelijk hadden de ruiters de stad bereikt en draafden door een moderne voorstad naar het op den 160 voet hoogen palatijnschen heuvel ge-

legen keizerlijk paleis. Dit gebouw, in dien tijd als residentie van de beheerschers der wereld, het tooneel van onbeschrijfelijke pracht en heerlijkheid, is nu nog slechts een massa van pijn-

hoopen, die door honderden reizigers met weemoed en ernst beschouwd worden. In de feestzalen en kamers eener lange rij van keizers, van welke nu menige kunstenaar, die deze plaats bezoekt,

zich een schets teekent, misschien wel die van een verweerde frescoschildering of een zuilengang, die op het punt staat ineen te storten, heerschte toen eene grootsche bedrijvigheid, een bont leven en gewoel. Marmeren zuilengangen strekten zich onafzienbaar uit over verscheidene akkers land, klaterende springfontein en verspreidden een aangename koelte; oranjeboomen en magnolia's bloeiden op de open pleinen en vervulden de lucht met hunne welriekende geuren.

De ruiters stegen op het buitenste plein van hunne paarden, die zij aan een stalknecht overgaven, en begaven zich toen beiden in een marmeren bad, om de sporen hunner reis uit te wisschen, eer zij voor den keizer verschenen. Nadat zij hun toilet gemaakt hadden, betraden zij het binnenplein. De schildwacht in zijn schitterende uniform, die bij het portaal van het paleis stond, liet op eerbiedige wijze den bekenden keizerlijken officier passeeren, maar maakte een beweging, alsof hij den jongen Griek den toegang wilde beletten. Sertorius, dit bemerkende, sprak, den soldaat een teeken gevende om den Griek te laten voorbijgaan: »Als *regel* volkomen juist, Max, maar dezen keer is het mis. Hij vergezelt mij voor staatszaken naar den keizer.»

Twee ictoren in witte tunica's met een scharlakenrooden zoom, elk een bundel roeden dragende, waaruit een zilveren bijl te voorschijn kwam, geleidden den hoofdman in de keizerlijke audiëntie-zaal, terwijl de secretaris in een woonvertrek wachten moest. Nadat de ictoren een zwaar, met goud gestikt gordijn op zij geschoven hadden, stond Sertorius voor den »heer der wereld," den man, wien goddelijke eer bewezen werd, die het leven van millicenen in zijne hand had, ja wiens despotieke wil, zonder enig onderzoek of eenigen wettelijken vorm, door *een* woord van zijn mond ook den machtigste kon doen vallen of ten doode overleveren.

Wij willen een oogenblik den man nader beschouwen, die toen den keizerstroon te Rome innam, die zich voor een god op aarde hield, dezen Cajus Aurelius Valerius Diocletianus, wiens naam duizendvoudig met afschuw en vervloeking

genoemd is geworden. Uit ouders van geringe afkomst, als slaaf, of zooals sommigen meenen, als zoon van een vrijgelatene in Dalmatië geboren, had hij in den krijgsveld weten op te klimmen, en was in het jaar 234 te Chalcedon door het leger tot romeinsch keizer uitgeroepen geworden. Later werd Galerius zijn medebestuurder en schoon-zoon.

Daar zit Diocletianus op zijn elpenbeenen, met een purperen kussen bedekten troon; naast hem staat een tafel met een kostbaar mozaïek blad; zijn gedrongen, sterke gestalte is gekleed in een ruim geplooide, met rood afgezette toga. Zijne grove trekken verraden weliswaar genoeg zijn lage afkomst en nog meer zijn gemeen karakter, maar de veeljarige uitoefening van zijn despotieken wil heeft op zijn wezen het stempel van hoogmoed en heerschezucht gedrukt. Hij is nu in zijn achtenvijftigste levensjaar, maar ziet er veel ouder uit. Hij is juist bezig een secretaris iets te dicteeren, toen de beide ictoren met gebogen hoofd en de handen voor de oogen, zooals men pleegt te doen om zich voor den glans der middagzon te beschutten, de zaal binnentraden.

»Wanneer het uwe goddelijke majesteit behaagt," spreekt een der bedienden, »de hoofdman, dien gij ter audiëntie ontboden hebt, wacht op uw keizerlijk bevel.»

»Alleronderdanigst tot dienst van mijn keizerlijken gebied," zeide Sertorius met een diepe buiging van zijn ongedekt hoofd. Helm en zwaard had hij in de voorkamer moeten achterlaten.

»Flaccus Sertorius, ik heb gehoord, dat gij een bekwaam, dapper soldaat zijt, en daarbij even bedreven in staatszaken als in de krijgskunst. Zulke mannen heb ik juist noodig om mijne plannen hier in Rome uit te voeren, ving de keizer aan, en op den aanwezigen secretaris wijzende, ging hij voort: »Vitalius, mijn schrijver, stel een decreet op, dat tot aan de uiterste grenzen van het rijk verbreid moet worden. Het is gericht tegen het verpestende atheïsme van de vervloekte christensecte, die als kikvorschengebroad door het gansche rijk vermeerderd. Het steeds toenemend afschuwelijk bijgeloof moet overal uitge-

roeid en de vereering der goden bevorderd worden. Zelfs hier in Rome wordt men door deze sekte achtervolgd, ja men wil, dat zij zelfs den brand in mijn paleis aangestoken heeft. Nu, reinig deze stad als met een bezem des toorns. Spaar ouden noch jongen, hoog- noch laaggeplaatsten. Zuiver ook dit mijn paleis, en pas op, dat gij niet door misgrepen uw eigen leven verbeurt. Dit zegel zal uwe volmacht bekrachtigen."

Dit gezegd hebbende, geraakte de onnensch in zulk een woede, dat de blauwroode aderen op zijn voorhoofd zwollen; bevend van toorn wierp hij den secretaris zijn zegelring toe, om daarmede op de geschreven volmacht het keizerlijk zegel te drukken.

"Mijn keizerlijke gebied moge mij nog eene opmerking veroorloven," sprak de hoofdman, diep buigende. "Ik ben een ruwe krijgsman en versta de kunst niet om voor mijn keizer te spreken, maar ik heb in Iberië, in Gallië, in Dacië, in Pannonië en Libië op het slagveld voor u gestreden en ben bereid, op uw wenk overal tegen uwe vijanden te velde te trekken. Maar van het strafgericht over deze stad zou ik gaarne ontheven zijn. Enkel bij geruchten, die men in den regel weinig geloof kan schenken, weet ik iets van deze sekte; bovendien zijn mij eenigen van hen bekend, die zich als dappere krijgslieden in den dienst van uw keizerlijk leger gedragen hebben. Velen zijn bovendien zwakke grijsaards of onschul-

dige vrouwen en kinderen. Ik bid u daarom mij liever op het slagveld tegen de barbaarsche Daciërs te zenden dan tegen dezen."

"Ik heb wel geweten, dat gij een dapper man zijt!" riep de keizer, donkerrood van toorn. "maar juist zulke heb ik noodig. Doe uw plicht en zorg er voor, dat deze misdadigers hun verdiende loon ontvangen. Is het niet genoeg, dat zij algemeen gehaat zijn, deze opruiers, deze vijanden der goden en van den staat?"

"Ik ben ook een aanbidder der goden," antwoordde de onverschrokken krijgsman, "en zal niet in gebreke blijven, mijn keizerlijken meester, den staat en den hooger en machten de schuldige trouw te bewijzen."

Na deze verzekering werd hij ontslagen en schreed achterwaarts, met het gezicht naar den keizer gekeerd, de audiëntiezaal uit. De in het voorvertrek wachtende jonge Griek, wien het verstoorde gezicht en de afgetrokkenheid van zijn meester opviel, maakte de juiste gevolgtrekking, dat aan deze een onaangename taak was opgedragen. Maar hoe het gevoel van den man, den soldaat, ook tegen de hem opgedragen taak in verzet kwam, als romeinsch krijgsman aan onvoorwaardelijke gehoorzaamheid gewoon, had hij bijna werktuigelijk het hem zoo tegenstaande ambt aangenomen. Terwijl hij mismoedig den weg naar zijne woning inslaat, wenden wij ons naar een ander deel van het keizerlijk paleis. *(Wordt vervolgd).*

DE SNEEUW.

(Bij de plaat op bladz. 9 en 13).

Van welk een weldadigen invloed is de sneeuw, op het aardrijk. Zacht dalen de vlokken neer en spreiden een dik kleed over de aarde, waar de koude en vorst niet doorheen dringen, zoodat de planten daaronder wel beschut en bewaard blijven, om bij den glans der eerste vriendelijke lentezon

weder krachtig het hoofd op te beuren. Heeft het u nooit getroffen, dat die fijne, teere plantjes niet in het minst beschadigd worden door de groote massa sneeuw, die hen bedekt? Ja, zegt ge, maar die witte vlokken vallen ook zacht als dons neder en drukken niet zwaar. Dat is ook

VERZOEND.

(ZIE DE PLAAT).

De vrede is weér geteekend,
De harmonie hersteld,
De schuld wordt niet gerekend,
Alleen 't berouw geteld.

Eén kus wordt slechts gegeven,
Een, die van liefde spreekt,
Waardoor vaak in het leven
Het hardste harte breekt.

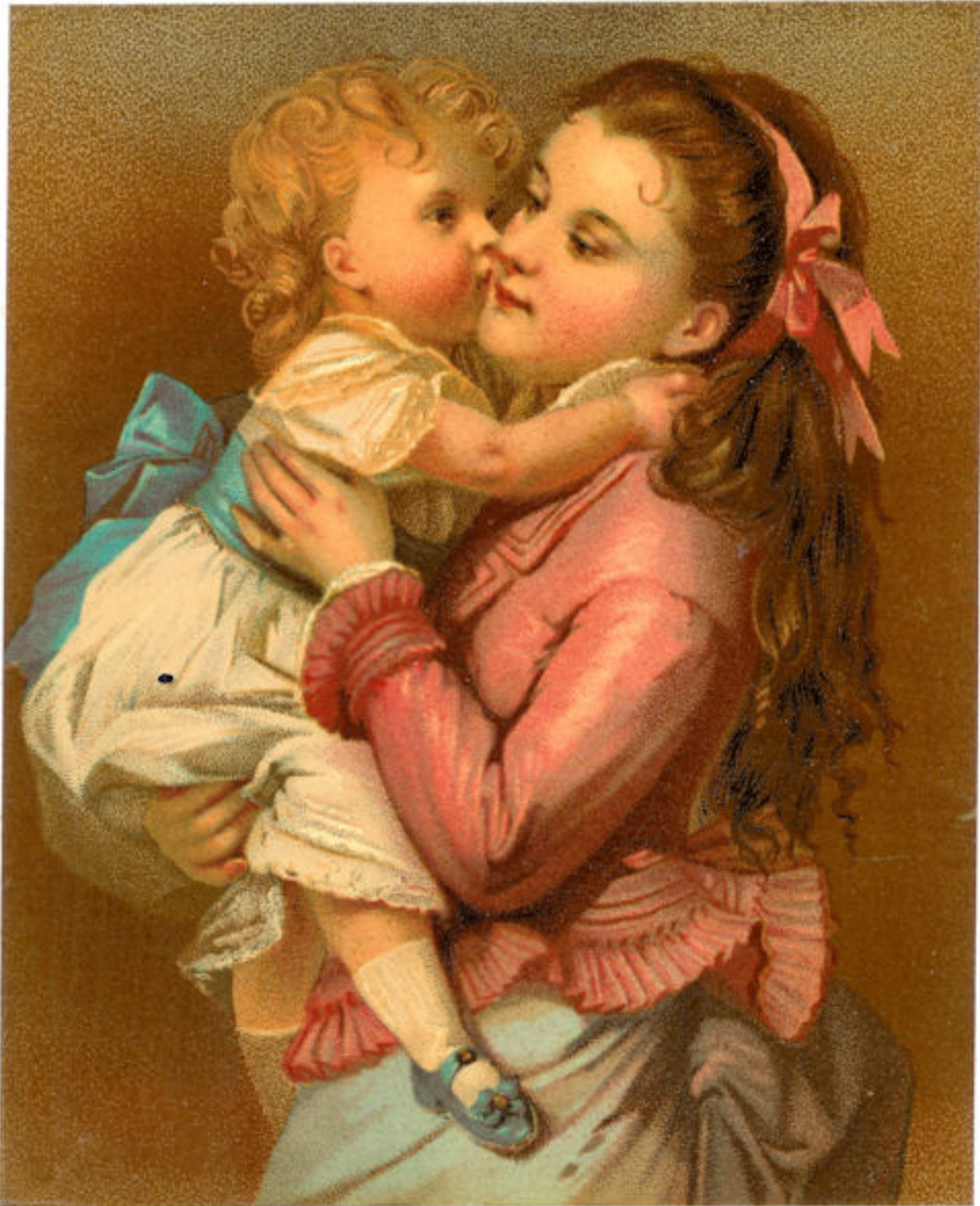
Het kwade wordt vergeten,
Men denkt er zelfs niet aan;
Want waar dit wordt verweten,
Is 't met 't berouw gedaan.

Slechts liefde leert vergeven
Niet eens, maar honderdvond,
Het kwaad, door ons bedreven,
Indien 't ons slechts berouwt.

De liefde leert verdragen,
Verdragen met geduld,
En zal niet angstig vragen:
Aan wien de meeste schuld?

Wees daarom tot vergeven
Ten allen tijd bereid,
't Geeft waarde aan uw leven
Voor tijd en eeuwigheid.

T. K.

VERZOEND.

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

I.

Een romeinsche veldheer voor Keizer Diocletianus.

Op een helderen lentemorgen, het was omstreeks midden Maart van het jaar 303 na Christus, toen balsemieke geuren reeds de lucht vervulden, reden twee heeren langs den beroemden Appiusweg naar de wereldstad Rome. Het uiterlijk voorkomen van beiden was wel geschikt om de opmerksaamheid der voorbijgangers te trekken. De oudste, een groote, krachtige man, wiens edel ros sierlijk opgetuigd was, droeg de wapenrusting van een romeinschen hoofdman: een bronzen harnas en rijglaarzen, die ter helft van het been reikten. Op zijn rug droeg hij een rond schild, aan zijne zijde een kort, recht zwaard, op zijn hoofd een schitterenden helm met een paardeharen pluim. Het gebruinte gezicht van den statigen krijgsman verried, dat hij in onderscheidene landen en onder verschillend klimaat aan de brandende zonnestrallen blootgesteld was geweest; wanneer hij nu en dan zijn helm even oplichtte, ten einde zich wat te verkoelen, ontdekte men de heldere kleur van zijn huid op zijn hoog voorhoofd. Zijne korte lokken vertoonden reeds menigen zilveren draad, maar de adelaarsblik van den vijfenveertigjarigen man was nochtans onverzwakt gebleven en zijne gespierde ledematen, alsmede zijne trotsche, moedige houding teekenden, dat hij nog in het bezit van zijne volle mannelijke kracht verkeerde.

De jongste ruiter was in menig opzicht het tegenbeeld van den oudsten, niet enkel door zijne slanke, sierlijke gestalte, zijne prachtige, donkere oogen en zijne lange golvende lokken, maar ook wat zijn kleeding betrof. Hij droeg een sneeuw-witte toga met een schitterenden, scharlakenrooden zoom en daarover een aan den hals met een haak vastgemaakten mantel. Inplaats van een helm droeg hij een zachten vilten hoed, veel gelijkende op het hoofddeksel, dat nu nog in zwang is bij het Italiaansche landvolk, en aan zijne voeten rijgschoenen of sandalen. Inplaats van een zwaard hing aan zijne zijde een metalen koker voor zijn rieten pen en papyrusrol. De in jeugdige, bloeiende schoonheid stralende jongeling telde oogenschijnlijk niet meer dan twintig jaren. Hij was een Griek, Isidorus genaamd en secretaris van zijn begeleider Flaccus Sertorius, een hoofdman van het twaalfde legioen, en met zijn heer op de terugreis van Albano, werwaarts hij door zijne regeering gezonden was voor staatszaken.

»Het nieuwe keizerlijke edict,» begon Sertorius, terwijl hij zich vriendelijk tot zijn secretaris wendde, »zal ons beiden waarschijnlijk binnenkort volop werk te doen geven.»

»Gij schijnt geheel te vergeten, hooge heer,» antwoordde Isidorus, het hoofd buigende. »dat uw onderdanige secretaris niet evenals gij in het bezit van de middelen is om de staatswetenschappen te leeren.»

»O, gij Grieken leert alles,» antwoordde de Romein met een spotachtigen lach. »Daarvoor staat gij bekend!»

»Wij trachten, onzen meesters nuttig te zijn,» antwoordde de jongeling beleefd. »Leergierigheid schijnen wij wel van onze vaderen geërfd te hebben; van de vroegste tijden af was toch de voorliefde van mijn Atheensche voorvaderen om iets nieuws te hooren en te leeren, spreekwoordelijk.»

»Juist: nieuwe zeden en gebruiken, nieuwe godsdiensten,» bevestigde de Romein. »En verdraagt uw eigen naam niet, dat gij een aanhanger zijt van den nieuwopgekomen dienst van Isis?»

»Ditmaal is uw oordeel niet volkomen juist,» antwoordde de jongeling. »Mijn vader Appollodorus was een priester te Phebus en noemde mij evenals zichzelf naar den zonnegod, in wiens dienst hij stond. Maar daar ik aan het keizerlijk hof de vereering van Isis in hoog aanzien vond, heb ik naam en kleur veranderd en mij aan de zijde der overheerschende partij geschaard. Wie in Rome is, moet Romein zijn.»

»Ja, evenals die verdorven Romeinen, welke de oude goden verlaten, onder welke het rijk groot en deugdzaam en sterk was,» antwoordde de krijgsmans met een heftige beweging der hand. »Hoe meer goden er zijn, des te slechter wordt de wereld. Maar dit nieuwe edict zal weinig onslag maken.»

»Gij bedoelt met de christenen?» vroeg de scherpzinnige Griek. »Een heillooze sekte voorwaar, die verdient te vuur en te zwaard van den aardbodem verdelgd te worden.»

»Ik weet weinig van hen,» zei Sertorius, »behalve dit dat hun getal sedert eenigen tijd zeer is toegenomen. Zelfs onder het leger en in het paleis zijn er eenigen, die de schandelijke leer van den christengod zijn toegedaan.»

»Er wordt gemompeld, dat zelfs de keizerinnen Prisca en Valeria door deze verderfelijke pestilentie zijn aangetast,» voegde de jongeling er aan toe. »Dit is tenminste zeker, dat beiden niet evenals vroeger aan de openbare offerfeesten deelnemen. Overigens vindt de booze sekte hare aanhangers grootendeels onder de slaven en het gemeene gepeupel van Rome.»

»Ik zou wel eens willen weten wat zij aan-

baden,» zeide de hoofdman. »Zij schijnen noch tempels noch altaren noch offers te hebben.»

»Zij hebben afschuwelijke gewoonten en gebruiken,» beweerde de Griek, zich in stilte verheugende, dat hij de nieuwsgierigheid van zijn meester door de mededeeling van de algemeen verspreide lasteringen tegen de christenen, zou kunnen bevredigen. »Zooals verteld wordt, bidden zij een uit lagen stand geboren mensch aan, die wegens een oproer gekruisigd werd. Een onzer schrijvers, de geleerde Lucianus, beweert, dat hunne leer door een kleinen jood met een krommen neus, Paulus genaamd, naar Rome overgebracht is, dien de goddelijke Nero bij de Ostia-poort heeft laten onthoofden. Zij hebben vele eigenaardige gebruiken. Vooral hunne begrafenisplechtigheden zijn zeer verschillend van die der Grieken en Romeinen. Inplaats van hunne lijken op den houtstapel te verbranden, begraven zij hunne dooden onder vele geheimzinnige plechtigheden in onderaardsche gewelven of kamers. Zij zijn besliste godloochenaars en weigeren niet alleen de goden te aanbidden, maar zijn evenmin te bewegen ook maar een korreltje wierook of een bloemkrans op hun altaar te leggen, of het beeld van een god in hunne woningen te hebben. Het moet een slecht, gevaarlijk volk zijn, waarvan gezegd wordt, dat het in zijne geheime onderaardsche vergaderingen gruwelijke zwelgpertijen houdt, waarbij men het vleesch eet van een kind, dat tot dat doel geslacht is. *)

»Zie,» ging de spraakzame berichtgever voort, terwijl hij op een lage, door boomen bijna geheel verborgen tuindeur in de nabijheid wees, »daar is de ingang tot een van hunne verborgen crypten, (grotten) waar zij, omringd door het gebeente hunner dooden, zich vereenigen tot hunne gruwzame feesten. Een slecht, laf, ellendig volk, dat niet waard is te leven.»

»Allemaal zijn het geen lafaards, dat kan ik

*) Al deze gruweldaden en nog ergere zijn den eersten christenen door de heidensche schrijvers ten laste gelegd geworden. De viering van het heilig Avondmaal in de nachtelijke vergaderingen gaf aanleiding tot de vreeselijke lasteringen betreffende hunne zwelgerijen.

gestuigen," antwoordde Sertorius. »In mijn eigen compagnie had ik een soldaat — hij heette Lannus — die, zooals zijne kameraden zeiden, een christen was. Hij was de dapperste en beste man in het legioen. Ik heb aan hem de redding van mijn leven te danken. Toen eens in Libië, terwijl ik mijn paard uit een rivier liet drinken, een kolossale leeuw uit een bosch op mij lossprong, wierp Lannus zich tusschen mij en het gevaarlijke roofdier. Ofschoon in de klauwen van den leeuw, deed de dappere jongen geen kreet van smart hooren. Laat hij gelooven wat hij wil, dat is mijn zaak niet. Ik heb een afkeer van het bloedig handwerk, om evenals bloedhonden eerlijke lieden te vervolgen, omdat zij hunne eigene goden aanbidden. Maar het keizerlijk edict: »De christelijke godsdienst moet overal uitgeroeid worden", is om zoo te zeggen als met de punt van een dolk geschreven."

»En met volle recht," zei de Griek. »Zij zijn gevaarlijke oproermakers, vijanden van Cesar en Rome."

»Een romeinsch krijgsmansman heeft niet nodig door een hongerigen Griekeling! (een spotnaam om de vreemdelingen aan te duiden, welke zich in den dienst van aanzienlijke Romeinen zochten in te dringen en hun vertrouwen trachten te winnen) over zijne plichten jegens het vaderland onderwezen te worden," antwoordde de trotsche Romein op hoogmoedigen toon.

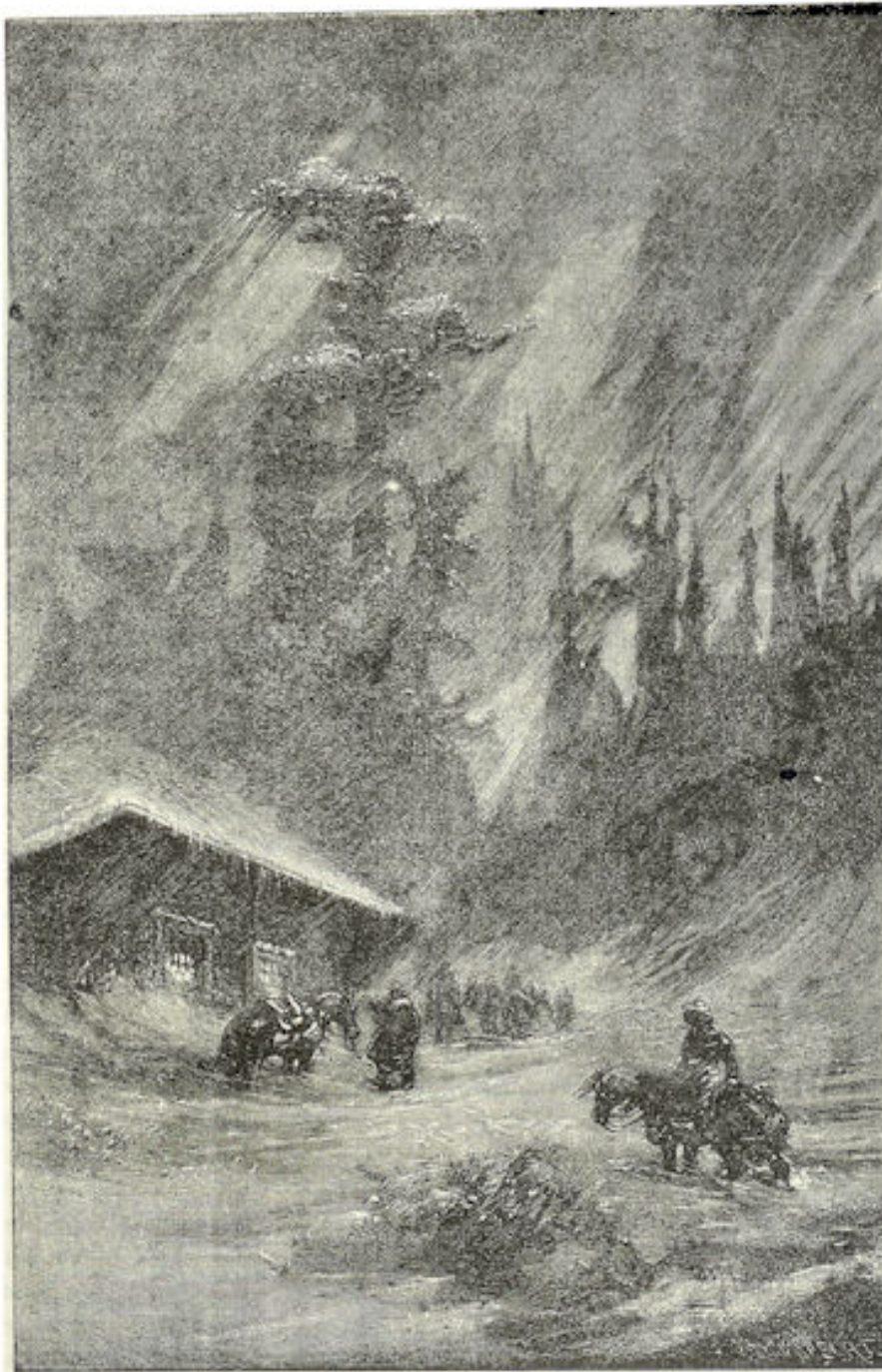
»Voorzeker niet, edele heer, gij hebt altijd gelijk," antwoordde de ontstelde Griek, oogen-schijnlijk wel onderdanig, maar een opmerkzamen beschouwer zou voorzeker niet de wraakzuchtige blik ontgaan zijn, dien hij op zijn eergierigen meester wierp.

Na dit zoo onverkwikkelijk eindigend gesprek reden beiden zwijgend verder. Tegen den middag werd het verkeer op den Appischen militairen weg (in het Latijn Via Appia) drukker. Deze »koningin der wegen", 313 voor Christus door den romeinschen censor Appius Claudius Cæus aangelegd, liep over een lengte van driehonderd mijlen rechttoe rechtaan, bergop, bergaf, van Rome zuidwaarts naar Capua en Brindisi (Brun-

dusium). Ofschoon reeds toentertijd zeshonderd jaren oud, was de voor het grootste deel uit nauwkeurig in elkander gevoegde lavasteenen gebouwde weg nog even sterk als hij van het begin geweest was, ja, ondanks de verwoestingen, welke in den loop der eeuwen Gothen en Vandalen, tijd, oorlog en overstromingen aangericht hebben, laat zich nog uit de aanzienlijke overblijfsels derzelve de voortreffelijke bouwkunst en de duurzaamheid der breede bazaltplaten kennen. De appische weg liep door de Campagna di Roma, in den bloeitijd van het romeinsche rijk als één groote, vruchtbare tuin met talrijke villa's en landgoederen, een paradijs gelijk, thans een woeste, onbewoonde, ongezonde streek. Ook de vele kostbare grafmonumenten van Rome's aanzienlijkste pretors, proconsuls en senators, welke vroeger de Campagna sierden, zijn nu bijna allen van lieverlede ruïnen geworden en liggen daar als zoovele angespoelde wrakken op de groote vlakte. Eén monument is echter niet door den tand des tijds vernield, dat is de reusachtige, door meer dan honderd bogen ondersteunde waterleiding, die, ofschoon reeds 146 jaren v. C. gebouwd, tot op den huidigen dag, dus reeds sedert ongeveer tweeduizend jaren, Rome met het zuiverste, kostbaarste water van het verwijderde Albaansche gebergte ruimschoots voorziet, dus met hetzelfde water, waaraan Horatius en Cicero zich verkwikt hebben.

Hoe dichters onze reizigers bij de poorten der stad kwamen, des te moeilijker werd het, zich een weg te banen door het dichte gedrang. Het was een bont gewemel zoowel van kostbare equipages van allerlei soort en van draagstoelen, waarin zich voornamen Romeinen naar hunne villa's buiten de stadsmuren lieten dragen om daar de koelte te genieten, als van landlieden, wier ezels beladen waren met vruchten en groenten, ja zelfs met sneeuw van den verwijderden Soracte, die evenals zulks nog heden ten dage in Italië plaats vindt, door stroommatten tegen de hitte beschermd wordt.

Eindelijk hadden de ruiters de stad bereikt en draafden door een moderne voorstad naar het op den 160 voet hoogen palatijnschen heuvel ge-

legen keizerlijk paleis. Dit gebouw, in dien tijd als residentie van de beheerschers der wereld, het tooneel van onbeschrijfelijke pracht en heerlijkheid, is nu nog slechts een massa van pijn-

hoopen, die door honderden reizigers met weemoed en ernst beschouwd worden. In de feestzalen en kamers eener lange rij van keizers, van welke nu menige kunstenaar, die deze plaats bezoekt,

VERZOEND.

(ZIE DE PLAAT).

De vrede is weér geteekend,
De harmonie hersteld,
De schuld wordt niet gerekend,
Alleen 't berouw geteld.

Eén kus wordt slechts gegeven,
Een, die van liefde spreekt,
Waardoor vaak in het leven
Het hardste harte breekt.

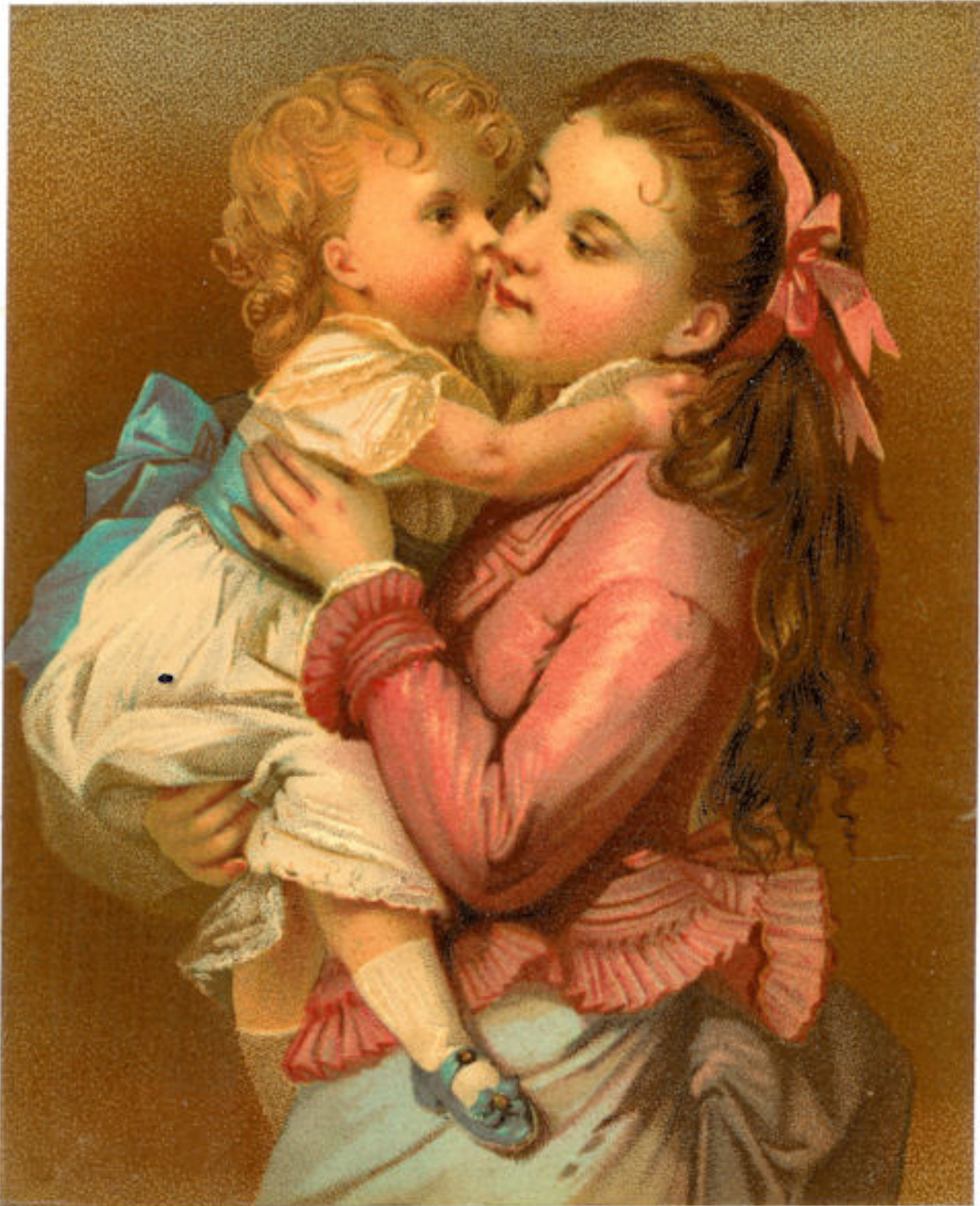
Het kwade wordt vergeten,
Men denkt er zelfs niet aan;
Want waar dit wordt verweten,
Is 't met 't berouw gedaan.

Slechts liefde leert vergeven
Niet eens, maar honderdvond,
Het kwaad, door ons bedreven,
Indien 't ons slechts berouwt.

De liefde leert verdragen,
Verdragen met geduld,
En zal niet angstig vragen:
Aan wien de meeste schuld?

Wees daarom tot vergeven
Ten allen tijd bereid,
't Geeft waarde aan uw leven
Voor tijd en eeuwigheid.

T. K.

VERZOEND.

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

I.

Een romeinsche veldheer voor Keizer Diocletianus.

Op een helderen lentemorgen, het was omstreeks midden Maart van het jaar 303 na Christus, toen balsemieke geuren reeds de lucht vervulden, reden twee heeren langs den beroemden Appiusweg naar de wereldstad Rome. Het uiterlijk voorkomen van beiden was wel geschikt om de opmerksaamheid der voorbijgangers te trekken. De oudste, een groote, krachtige man, wiens edel ros sierlijk opgetuigd was, droeg de wapenrusting van een romeinschen hoofdman: een bronzen harnas en rijglaarzen, die ter helft van het been reikten. Op zijn rug droeg hij een rond schild, aan zijne zijde een kort, recht zwaard, op zijn hoofd een schitterenden helm met een paardeharen pluim. Het gebruijnde gezicht van den statigen krijgsman verried, dat hij in onderscheidene landen en onder verschillend klimaat aan de brandende zonnestrallen blootgesteld was geweest; wanneer hij nu en dan zijn helm even oplichtte, ten einde zich wat te verkoelen, ontdekte men de heldere kleur van zijn huid op zijn hoog voorhoofd. Zijne korte lokken vertoonden reeds menigen zilveren draad, maar de adelaarsblik van den vijfenveertigjarigen man was nochtans onverzwakt gebleven en zijne gespierde ledematen, alsmede zijne trotsche, moedige houding teekenden, dat hij nog in het bezit van zijne volle mannelijke kracht verkeerde.

De jongste ruiter was in menig opzicht het tegenbeeld van den oudsten, niet enkel door zijne slanke, sierlijke gestalte, zijne prachtige, donkere oogen en zijne lange golvende lokken, maar ook wat zijn kleeding betrof. Hij droeg een sneeuw-witte toga met een schitterenden, scharlakenrooden zoom en daarover een aan den hals met een haak vastgemaakten mantel. Inplaats van een helm droeg hij een zachten viltten hoed, veel gelijkende op het hoofddeksel, dat nu nog in zwang is bij het Italiaansche landvolk, en aan zijne voeten rijgschoenen of sandalen. Inplaats van een zwaard hing aan zijne zijde een metalen koker voor zijn rieten pen en papyrusrol. De in jeugdige, bloeiende schoonheid stralende jongeling telde oogenschijnlijk niet meer dan twintig jaren. Hij was een Griek, Isidorus genaamd en secretaris van zijn begeleider Flaccus Sertorius, een hoofdman van het twaalfde legioen, en met zijn heer op de terugreis van Albano, werwaarts hij door zijne regeering gezonden was voor staatszaken.

»Het nieuwe keizerlijke edict,» begon Sertorius, terwijl hij zich vriendelijk tot zijn secretaris wendde, »zal ons beiden waarschijnlijk binnenkort volop werk te doen geven.»

»Gij schijnt geheel te vergeten, hooge heer,» antwoordde Isidorus, het hoofd buigende. »dat uw onderdanige secretaris niet evenals gij in het bezit van de middelen is om de staatswetenschappen te leeren.»

»O, gij Grieken leert alles,» antwoordde de Romein met een spotachtigen lach. »Daarvoor staat gij bekend!»

»Wij trachten, onzen meesters nuttig te zijn,» antwoordde de jongeling beleefd. »Leergierigheid schijnen wij wel van onze vaderen geërfd te hebben; van de vroegste tijden af was toch de voorliefde van mijn Atheensche voorvaderen om iets nieuws te hooren en te leeren, spreekwoordelijk.»

»Juist: nieuwe zeden en gebruiken, nieuwe godsdiensten,» bevestigde de Romein. »En verdraagt uw eigen naam niet, dat gij een aanhanger zijt van den nieuwopgekomen dienst van Isis?»

»Ditmaal is uw oordeel niet volkomen juist,» antwoordde de jongeling. »Mijn vader Appollodorus was een priester te Phebus en noemde mij evenals zichzelf naar den zonnegod, in wiens dienst hij stond. Maar daar ik aan het keizerlijk hof de vereering van Isis in hoog aanzien vond, heb ik naam en kleur veranderd en mij aan de zijde der overheerschende partij geschaard. Wie in Rome is, moet Romein zijn.»

»Ja, evenals die verdorven Romeinen, welke de oude goden verlaten, onder welke het rijk groot en deugdzaam en sterk was,» antwoordde de krijgsmans met een heftige beweging der hand. »Hoe meer goden er zijn, des te slechter wordt de wereld. Maar dit nieuwe edict zal weinig onslag maken.»

»Gij bedoelt met de christenen?» vroeg de scherpzinnige Griek. »Een heillooze sekte voorwaar, die verdient te vuur en te zwaard van den aardbodem verdelgd te worden.»

»Ik weet weinig van hen,» zei Sertorius, »behalve dit dat hun getal sedert eenigen tijd zeer is toegenomen. Zelfs onder het leger en in het paleis zijn er eenigen, die de schandelijke leer van den christengod zijn toegedaan.»

»Er wordt gemompeld, dat zelfs de keizerinnen Prisca en Valeria door deze verderfelijke pestilentie zijn aangetast,» voegde de jongeling er aan toe. »Dit is tenminste zeker, dat beiden niet evenals vroeger aan de openbare offerfeesten deelnemen. Overigens vindt de booze sekte hare aanhangers grootendeels onder de slaven en het gemeene gepeupel van Rome.»

»Ik zou wel eens willen weten wat zij aan-

baden,» zeide de hoofdman. »Zij schijnen noch tempels noch altaren noch offers te hebben.»

»Zij hebben afschuwelijke gewoonten en gebruiken,» beweerde de Griek, zich in stilte verheugende, dat hij de nieuwsgierigheid van zijn meester door de mededeeling van de algemeen verspreide lasteringen tegen de christenen, zou kunnen bevredigen. »Zooals verteld wordt, bidden zij een uit lagen stand geboren mensch aan, die wegens een oproer gekruisigd werd. Een onzer schrijvers, de geleerde Lucianus, beweert, dat hunne leer door een kleinen jood met een krommen neus, Paulus genaamd, naar Rome overgebracht is, dien de goddelijke Nero bij de Ostia-poort heeft laten onthoofden. Zij hebben vele eigenaardige gebruiken. Vooral hunne begrafenisplechtigheden zijn zeer verschillend van die der Grieken en Romeinen. Inplaats van hunne lijken op den houtstapel te verbranden, begraven zij hunne dooden onder vele geheimzinnige plechtigheden in onderaardsche gewelven of kamers. Zij zijn besliste godloochenaars en weigeren niet alleen de goden te aanbidden, maar zijn evenmin te bewegen ook maar een korreltje wierook of een bloemkrans op hun altaar te leggen, of het beeld van een god in hunne woningen te hebben. Het moet een slecht, gevaarlijk volk zijn, waarvan gezegd wordt, dat het in zijne geheime onderaardsche vergaderingen gruwelijke zwelgpertijen houdt, waarbij men het vleesch eet van een kind, dat tot dat doel geslacht is. *)

»Zie,» ging de spraakzame berichtgever voort, terwijl hij op een lage, door boomen bijna geheel verborgen tuindeur in de nabijheid wees, »daar is de ingang tot een van hunne verborgen crypten, (grotten) waar zij, omringd door het gebeente hunner dooden, zich vereenigen tot hunne gruwzame feesten. Een slecht, laf, ellendig volk, dat niet waard is te leven.»

»Allemaal zijn het geen lafaards, dat kan ik

*) Al deze gruweldaden en nog ergere zijn den eersten christenen door de heidensche schrijvers ten laste gelegd geworden. De viering van het heilig Avondmaal in de nachtelijke vergaderingen gaf aanleiding tot de vreeselijke lasteringen betreffende hunne zwelgerijen.

VERZOEND.

(ZIE DE PLAAT).

De vrede is weér geteekend,
De harmonie hersteld,
De schuld wordt niet gerekend,
Alleen 't berouw geteld.

Eén kus wordt slechts gegeven,
Een, die van liefde spreekt,
Waardoor vaak in het leven
Het hardste harte breekt.

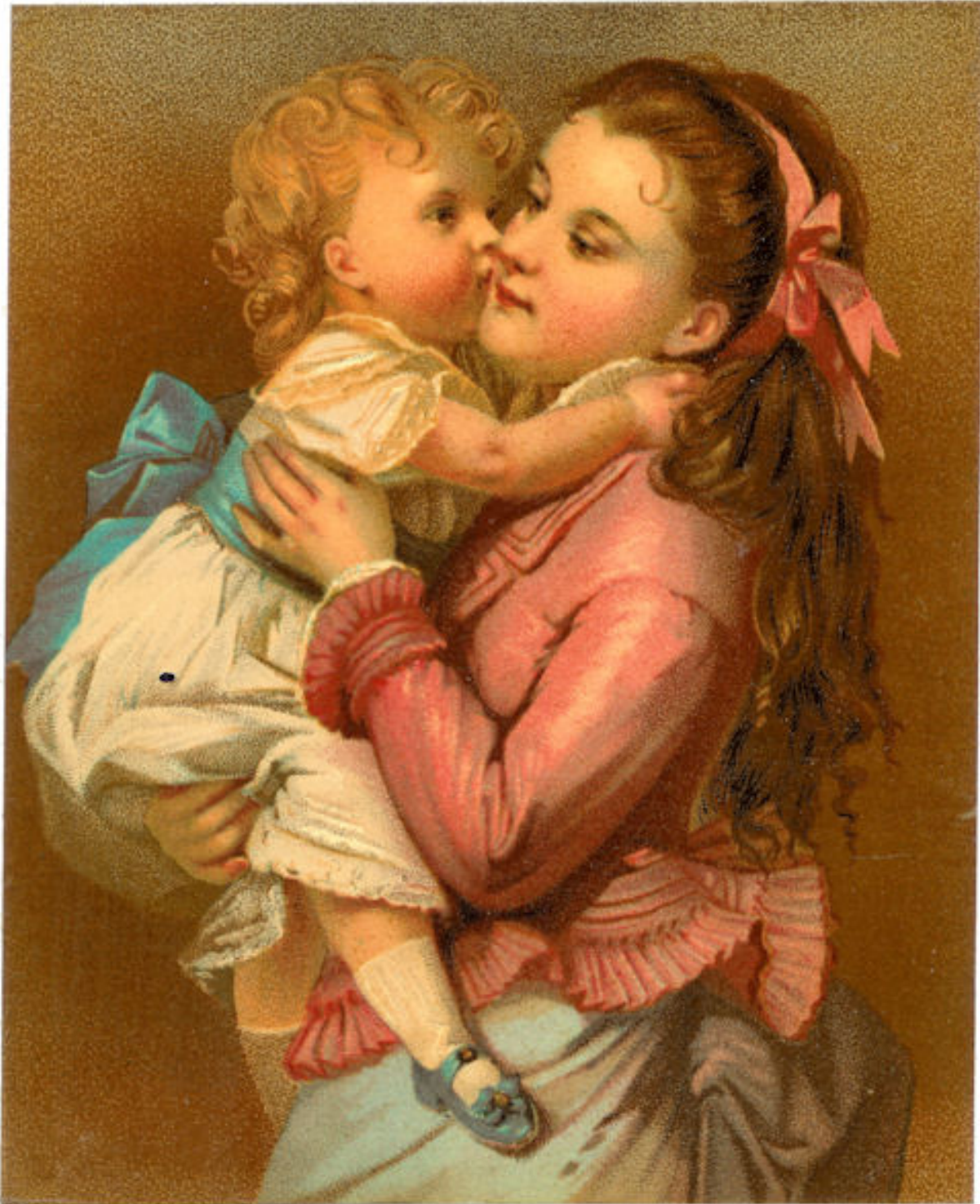
Het kwade wordt vergeten,
Men denkt er zelfs niet aan;
Want waar dit wordt verweten,
Is 't met 't berouw gedaan.

Slechts liefde leert vergeven
Niet eens, maar honderdvond,
Het kwaad, door ons bedreven,
Indien 't ons slechts berouwt.

De liefde leert verdragen,
Verdragen met geduld,
En zal niet angstig vragen:
Aan wien de meeste schuld?

Wees daarom tot vergeven
Ten allen tijd bereid,
't Geeft waarde aan uw leven
Voor tijd en eeuwigheid.

T. K.

VERZOEND.

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

I.

Een romeinsche veldheer voor Keizer Diocletianus.

Op een helderen lentemorgen, het was omstreeks midden Maart van het jaar 303 na Christus, toen balsemieke geuren reeds de lucht vervulden, reden twee heeren langs den beroemden Appiusweg naar de wereldstad Rome. Het uiterlijk voorkomen van beiden was wel geschikt om de opmerksaamheid der voorbijgangers te trekken. De oudste, een groote, krachtige man, wiens edel ros sierlijk opgetuigd was, droeg de wapenrusting van een romeinschen hoofdman: een bronzen harnas en rijglaarzen, die ter helft van het been reikten. Op zijn rug droeg hij een rond schild, aan zijne zijde een kort, recht zwaard, op zijn hoofd een schitterenden helm met een paardeharen pluim. Het gebruijnde gezicht van den statigen krijgsman verried, dat hij in onderscheidene landen en onder verschillend klimaat aan de brandende zonnestrallen blootgesteld was geweest; wanneer hij nu en dan zijn helm even oplichtte, ten einde zich wat te verkoelen, ontdekte men de heldere kleur van zijn huid op zijn hoog voorhoofd. Zijne korte lokken vertoonden reeds menigen zilveren draad, maar de adelaarsblik van den vijftienveertigjarigen man was nochtans onverzwakt gebleven en zijne gespierde ledematen, alsmede zijne trotsche, moedige houding teekenden, dat hij nog in het bezit van zijne volle mannelijke kracht verkeerde.

De jongste ruiter was in menig opzicht het tegenbeeld van den oudsten, niet enkel door zijne slanke, sierlijke gestalte, zijne prachtige, donkere oogen en zijne lange golvende lokken, maar ook wat zijn kleeding betref. Hij droeg een sneeuw-witte toga met een schitterenden, scharlakenrooden zoom en daarover een aan den hals met een haak vastgemaakten mantel. Inplaats van een helm droeg hij een zachten viltten hoed, veel gelijkende op het hoofddeksel, dat nu nog in zwang is bij het Italiaansche landvolk, en aan zijne voeten rijgschoenen of sandalen. Inplaats van een zwaard hing aan zijne zijde een metalen koker voor zijn rieten pen en papyrusrol. De in jeugdige, bloeiende schoonheid stralende jongeling telde oogenschijnlijk niet meer dan twintig jaren. Hij was een Griek, Isidorus genaamd en secretaris van zijn begeleider Flaccus Sertorius, een hoofdman van het twaalfde legioen, en met zijn heer op de terugreis van Albano, werwaarts hij door zijne regeering gezonden was voor staatszaken.

»Het nieuwe keizerlijke edict,» begon Sertorius, terwijl hij zich vriendelijk tot zijn secretaris wendde, »zal ons beiden waarschijnlijk binnenkort volop werk te doen geven.»

»Gij schijnt geheel te vergeten, hooge heer,» antwoordde Isidorus, het hoofd buigende. »dat uw onderdanige secretaris niet evenals gij in het bezit van de middelen is om de staatswetenschappen te leeren.»

»O, gij Grieken leert alles,» antwoordde de Romein met een spotachtigen lach. »Daarvoor staat gij bekend!»

»Wij trachten, onzen meesters nuttig te zijn,» antwoordde de jongeling beleefd. »Leergierigheid schijnen wij wel van onze vaderen geërfd te hebben; van de vroegste tijden af was toch de voorliefde van mijn Atheensche voorvaderen om iets nieuws te hooren en te leeren, spreekwoordelijk.»

»Juist: nieuwe zeden en gebruiken, nieuwe godsdiensten,» bevestigde de Romein. »En verdraagt uw eigen naam niet, dat gij een aanhanger zijt van den nieuwopgekomen dienst van Isis?»

»Ditmaal is uw oordeel niet volkomen juist,» antwoordde de jongeling. »Mijn vader Appollodorus was een priester te Phebus en noemde mij evenals zichzelf naar den zonnegod, in wiens dienst hij stond. Maar daar ik aan het keizerlijk hof de vereering van Isis in hoog aanzien vond, heb ik naam en kleur veranderd en mij aan de zijde der overheerschende partij geschaard. Wie in Rome is, moet Romein zijn.»

»Ja, evenals die verdorven Romeinen, welke de oude goden verlaten, onder welke het rijk groot en deugdzaam en sterk was,» antwoordde de krijgsmannet met een heftige beweging der hand. »Hoe meer goden er zijn, des te slechter wordt de wereld. Maar dit nieuwe edict zal weinig onslag maken.»

»Gij bedoelt met de christenen?» vroeg de scherpzinnige Griek. »Een heillooze sekte voorwaar, die verdient te vuur en te zwaard van den aardbodem verdelgd te worden.»

»Ik weet weinig van hen,» zei Sertorius, »behalve dit dat hun getal sedert eenigen tijd zeer is toegenomen. Zelfs onder het leger en in het paleis zijn er eenigen, die de schandelijke leer van den christengod zijn toegedaan.»

»Er wordt gemompeld, dat zelfs de keizerinnen Prisca en Valeria door deze verderfelijke pestilentie zijn aangetast,» voegde de jongeling er aan toe. »Dit is tenminste zeker, dat beiden niet evenals vroeger aan de openbare offerfeesten deelnemen. Overigens vindt de booze sekte hare aanhangers grootendeels onder de slaven en het gemeene gepeupel van Rome.»

»Ik zou wel eens willen weten wat zij aan-

baden,» zeide de hoofdman. »Zij schijnen noch tempels noch altaren noch offers te hebben.»

»Zij hebben afschuwelijke gewoonten en gebruiken,» beweerde de Griek, zich in stilte verheugende, dat hij de nieuwsgierigheid van zijn meester door de mededeeling van de algemeen verspreide lasteringen tegen de christenen, zou kunnen bevredigen. »Zooals verteld wordt, bidden zij een uit lagen stand geboren mensch aan, die wegens een oproer gekruisigd werd. Een onzer schrijvers, de geleerde Lucianus, beweert, dat hunne leer door een kleinen jood met een krommen neus, Paulus genaamd, naar Rome overgebracht is, dien de goddelijke Nero bij de Ostia-poort heeft laten onthoofden. Zij hebben vele eigenaardige gebruiken. Vooral hunne begrafenisplechtigheden zijn zeer verschillend van die der Grieken en Romeinen. Inplaats van hunne lijken op den houtstapel te verbranden, begraven zij hunne dooden onder vele geheimzinnige plechtigheden in onderaardsche gewelven of kamers. Zij zijn besliste godloochenaars en weigeren niet alleen de goden te aanbidden, maar zijn evenmin te bewegen ook maar een korreltje wierook of een bloemkrans op hun altaar te leggen, of het beeld van een god in hunne woningen te hebben. Het moet een slecht, gevaarlijk volk zijn, waarvan gezegd wordt, dat het in zijne geheime onderaardsche vergaderingen gruwelijke zwelgpertijen houdt, waarbij men het vleesch eet van een kind, dat tot dat doel geslacht is. *)

»Zie,» ging de spraakzame berichtgever voort, terwijl hij op een lage, door boomen bijna geheel verborgen tuindeur in de nabijheid wees, »daar is de ingang tot een van hunne verborgen crypten, (grotten) waar zij, omringd door het gebeente hunner dooden, zich vereenigen tot hunne gruwzame feesten. Een slecht, laf, ellendig volk, dat niet waard is te leven.»

»Allemaal zijn het geen lafaards, dat kan ik

*) Al deze gruweldaden en nog ergere zijn den eersten christenen door de heidensche schrijvers ten laste gelegd geworden. De viering van het heilig Avondmaal in de nachtelijke vergaderingen gaf aanleiding tot de vreeselijke lasteringen betreffende hunne zwelgerijen.

gestuigen," antwoordde Sertorius. »In mijn eigen compagnie had ik een soldaat — hij heette Lannus — die, zooals zijne kameraden zeiden, een christen was. Hij was de dapperste en beste man in het legioen. Ik heb aan hem de redding van mijn leven te danken. Toen eens in Libië, terwijl ik mijn paard uit een rivier liet drinken, een kolossale leeuw uit een bosch op mij lossprong, wierp Lannus zich tusschen mij en het gevaarlijke roofdier. Ofschoon in de klauwen van den leeuw, deed de dappere jongen geen kreet van smart hooren. Laat hij gelooven wat hij wil, dat is mijn zaak niet. Ik heb een afkeer van het bloedig handwerk, om evenals bloedhonden eerlijke lieden te vervolgen, omdat zij hunne eigene goden aanbidden. Maar het keizerlijk edict: »De christelijke godsdienst moet overal uitgeroeid worden", is om zoo te zeggen als met de punt van een dolk geschreven."

»En met volle recht," zei de Griek. »Zij zijn gevaarlijke oproermakers, vijanden van Cesar en Rome."

»Een romeinsch krijgsmann heeft niet nodig door een hongerigen Griekeling! (een spotnaam om de vreemdelingen aan te duiden, welke zich in den dienst van aanzienlijke Romeinen zochten in te dringen en hun vertrouwen trachten te winnen) over zijne plichten jegens het vaderland onderwezen te worden," antwoordde de trotsche Romein op hoogmoedigen toon.

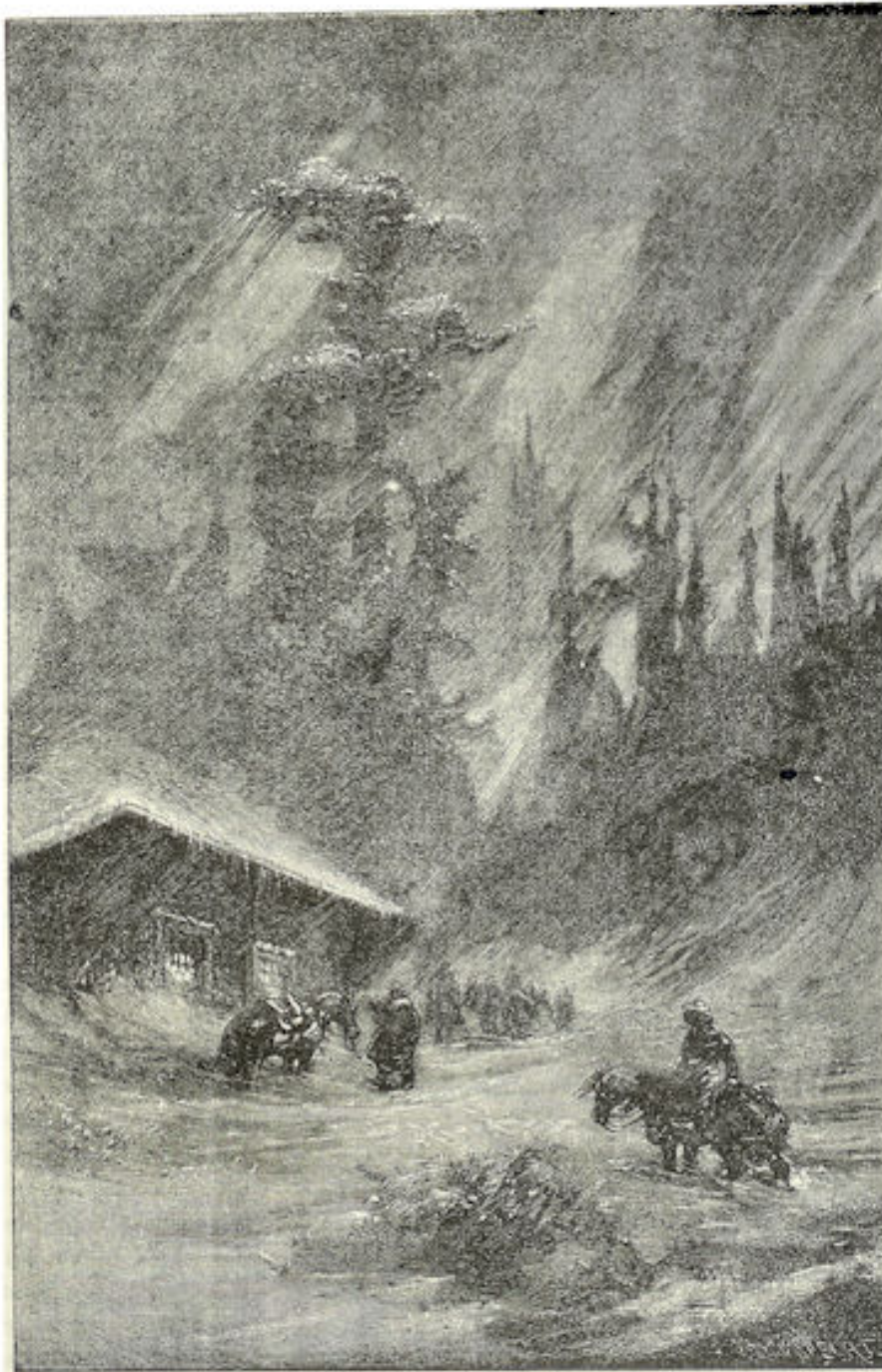
»Voorzeker niet, edele heer, gij hebt altijd gelijk," antwoordde de ontstelde Griek, oogen-schijnlijk wel onderdanig, maar een opmerkzamen beschouwer zou voorzeker niet de wraakzuchtige blik ontgaan zijn, dien hij op zijn eergierigen meester wierp.

Na dit zoo onverkwikkelijk eindigend gesprek reden beiden zwijgend verder. Tegen den middag werd het verkeer op den Appischen militairen weg (in het Latijn Via Appia) drukker. Deze »koningin der wegen", 313 voor Christus door den romeinschen censor Appius Claudius Cæus aangelegd, liep over een lengte van driehonderd mijlen rechttoe rechtaan, bergop, bergaf, van Rome zuidwaarts naar Capua en Brindisi (Brun-

dusium). Ofschoon reeds toentertijd zeshonderd jaren oud, was de voor het grootste deel uit nauwkeurig in elkander gevoegde lavasteenen gebouwde weg nog even sterk als hij van het begin geweest was, ja, ondanks de verwoestingen, welke in den loop der eeuwen Gothen en Vandalen, tijd, oorlog en overstromingen aangericht hebben, laat zich nog uit de aanzienlijke overblijfsels derzelve de voortreffelijke bouwkunst en de duurzaamheid der breede bazaltplaten kennen. De appische weg liep door de Campagna di Roma, in den bloeitijd van het romeinsche rijk als één groote, vruchtbare tuin met talrijke villa's en landgoederen, een paradijs gelijk, thans een woeste, onbewoonde, ongezonde streek. Ook de vele kostbare grafmonumenten van Rome's aanzienlijkste pretors, proconsuls en senators, welke vroeger de Campagna sierden, zijn nu bijna allen van lieverlede ruïnen geworden en liggen daar als zoovele angespoelde wrakken op de groote vlakte. Eén monument is echter niet door den tand des tijds vernield, dat is de reusachtige, door meer dan honderd bogen ondersteunde waterleiding, die, ofschoon reeds 146 jaren v. C. gebouwd, tot op den huidigen dag, dus reeds sedert ongeveer tweeduizend jaren, Rome met het zuiverste, kostbaarste water van het verwijderde Albaansche gebergte ruimschoots voorziet, dus met hetzelfde water, waaraan Horatius en Cicero zich verkwikt hebben.

Hoe dichters onze reizigers bij de poorten der stad kwamen, des te moeilijker werd het, zich een weg te banen door het dichte gedrang. Het was een bont gewemel zoowel van kostbare equipages van allerlei soort en van draagstoelen, waarin zich voornamen Romeinen naar hunne villa's buiten de stadsmuren lieten dragen om daar de koelte te genieten, als van landlieden, wier ezels beladen waren met vruchten en groenten, ja zelfs met sneeuw van den verwijderden Soracte, die evenals zulks nog heden ten dage in Italië plaats vindt, door stroomatten tegen de hitte beschermd wordt.

Eindelijk hadden de ruiters de stad bereikt en draafden door een moderne voorstad naar het op den 160 voet hoogen palatijnschen heuvel ge-

legen keizerlijk paleis. Dit gebouw, in dien tijd als residentie van de beheerschers der wereld, het tooneel van onbeschrijfelijke pracht en heerlijkheid, is nu nog slechts een massa van pijn-

hoopen, die door honderden reizigers met weemoed en ernst beschouwd worden. In de feestzalen en kamers eener lange rij van keizers, van welke nu menige kunstenaar, die deze plaats bezoekt,

zich een schets teekent, misschien wel die van een verweerde frescoschildering of een zuilengang, die op het punt staat ineen te storten, heerschte toen eene grootsche bedrijvigheid, een bont leven en gewoel. Marmeren zuilengangen strekten zich onafzienbaar uit over verscheidene akkers land, klaterende springfontein en verspreidden een aangename koelte; oranjeboomen en magnolia's bloeiden op de open pleinen en vullden de lucht met hunne welriekende geuren.

De ruiters stegen op het buitenste plein van hunne paarden, die zij aan een stalknecht overgaven, en begaven zich toen beiden in een marmeren bad, om de sporen hunner reis uit te wisschen, eer zij voor den keizer verschenen. Nadat zij hun toilet gemaakt hadden, betraden zij het binnenplein. De schildwacht in zijn schitterende uniform, die bij het portaal van het paleis stond, liet op eerbiedige wijze den bekenden keizerlijken officier passeeren, maar maakte een beweging, alsof hij den jongen Griek den toegang wilde beletten. Sertorius, dit bemerkende, sprak, den soldaat een teeken gevende om den Griek te laten voorbijgaan: »Als *regel* volkomen juist, Max, maar dezen keer is het mis. Hij vergezelt mij voor staatszaken naar den keizer.»

Twee ictoren in witte tunica's met een scharlakenrooden zoom, elk een bundel roeden dragende, waaruit een zilveren bijl te voorschijn kwam, geleidden den hoofdman in de keizerlijke audiëntie-zaal, terwijl de secretaris in een woonvertrek wachten moest. Nadat de ictoren een zwaar, met goud gestikt gordijn op zij geschoven hadden, stond Sertorius voor den »heer der wereld," den man, wien goddelijke eer bewezen werd, die het leven van millicenen in zijne hand had, ja wiens despotieke wil, zonder enig onderzoek of eenigen wettelijken vorm, door *een* woord van zijn mond ook den machtigste kon doen vallen of ten doode overleveren.

Wij willen een oogenblik den man nader beschouwen, die toen den keizerstroon te Rome innam, die zich voor een god op aarde hield, dezen Cajus Aurelius Valerius Diocletianus, wiens naam duizendvoudig met afschuw en vervloeking

genoemd is geworden. Uit ouders van geringe afkomst, als slaaf, of zooals sommigen meenen, als zoon van een vrijgelatene in Dalmatië geboren, had hij in den krijgsveld weten op te klimmen, en was in het jaar 234 te Chalcedon door het leger tot romeinsch keizer uitgeroepen geworden. Later werd Galerius zijn medebestuurder en schoonzoon.

Daar zit Diocletianus op zijn elpenbeenen, met een purperen kussen bedekten troon; naast hem staat een tafel met een kostbaar mozaïek blad; zijn gedrongen, sterke gestalte is gekleed in een ruim geplooide, met rood afgezette toga. Zijne grove trekken verraden weliswaar genoeg zijn lage afkomst en nog meer zijn gemeen karakter, maar de veeljarige uitoefening van zijn despotieken wil heeft op zijn wezen het stempel van hoogmoed en heerschzucht gedrukt. Hij is nu in zijn achtenvijftigste levensjaar, maar ziet er veel ouder uit. Hij is juist bezig een secretaris iets te dicteeren, toen de beide ictoren met gebogen hoofd en de handen voor de oogen, zooals men pleegt te doen om zich voor den glans der middagzon te beschutten, de zaal binnentraden.

»Wanneer het uwe goddelijke majesteit behaagt," spreekt een der bedienden, »de hoofdman, dien gij ter audiëntie ontboden hebt, wacht op uw keizerlijk bevel.»

»Alleronderdanigst tot dienst van mijn keizerlijken gebied," zeide Sertorius met een diepe buiging van zijn ongedekt hoofd. Helm en zwaard had hij in de voorkamer moeten achterlaten.

»Flaccus Sertorius, ik heb gehoord, dat gij een bekwaam, dapper soldaat zijt, en daarbij even bedreven in staatszaken als in de krijgskunst. Zulke mannen heb ik juist noodig om mijne plannen hier in Rome uit te voeren, ving de keizer aan, en op den aanwezigen secretaris wijzende, ging hij voort: »Vitalius, mijn schrijver, stel een decreet op, dat tot aan de uiterste grenzen van het rijk verbreed moet worden. Het is gericht tegen het verpestende atheïsme van de vervloekte christensekte, die als kikvorschengebroom door het gansche rijk vermeerderd. Het steeds toenemend afschuwelijk bijgeloof moet overal uitge-

VERZOEND.

(ZIE DE PLAAT).

De vrede is weér geteekend,
De harmonie hersteld,
De schuld wordt niet gerekend,
Alleen 't berouw geteld.

Eén kus wordt slechts gegeven,
Een, die van liefde spreekt,
Waardoor vaak in het leven
Het hardste harte breekt.

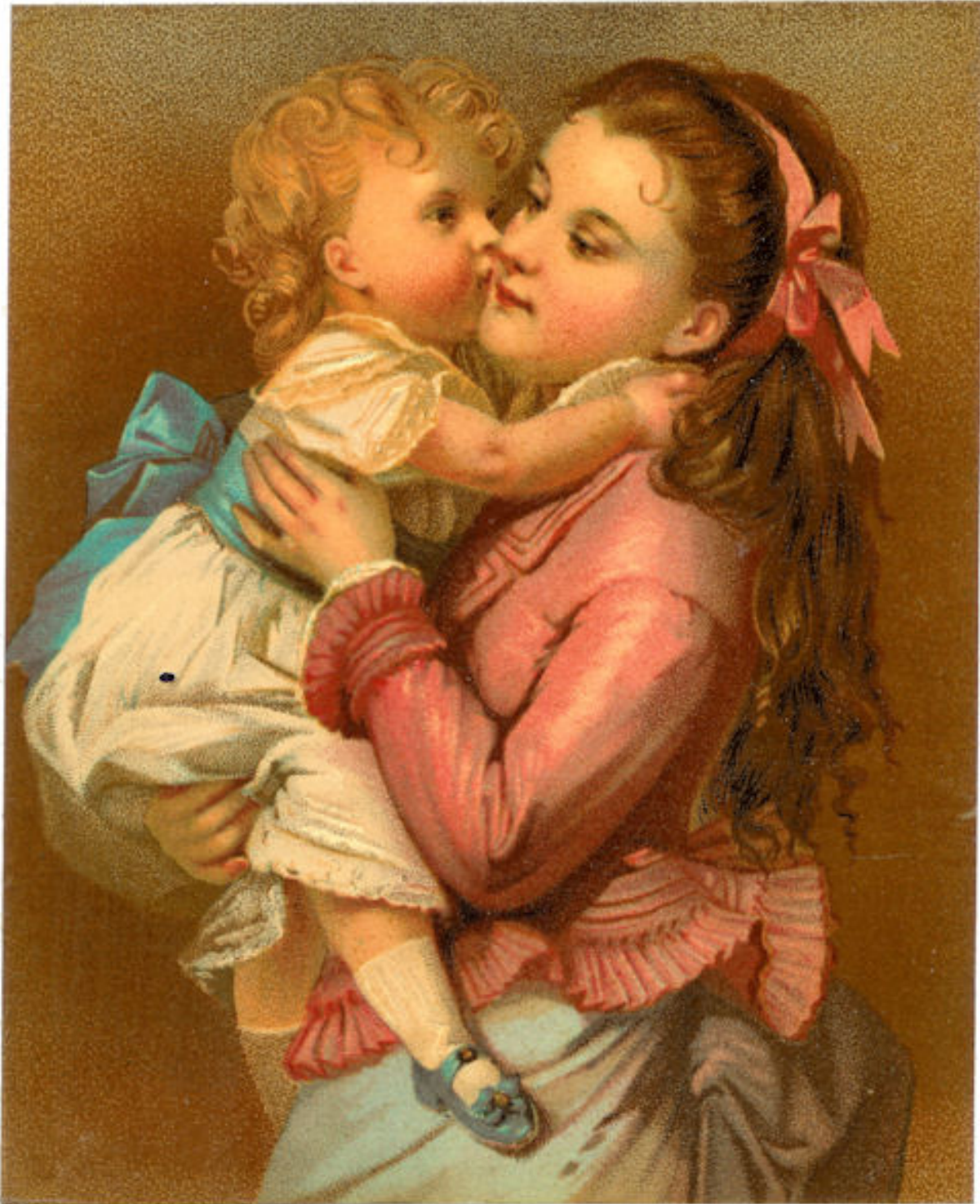
Het kwade wordt vergeten,
Men denkt er zelfs niet aan;
Want waar dit wordt verweten,
Is 't met 't berouw gedaan.

Slechts liefde leert vergeven
Niet eens, maar honderdvond,
Het kwaad, door ons bedreven,
Indien 't ons slechts berouwt.

De liefde leert verdragen,
Verdragen met geduld,
En zal niet angstig vragen:
Aan wien de meeste schuld?

Wees daarom tot vergeven
Ten allen tijd bereid,
't Geeft waarde aan uw leven
Voor tijd en eeuwigheid.

T. K.

VERZOEND.

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

I.

Een romeinsche veldheer voor Keizer Diocletianus.

Op een helderen lentemorgen, het was omstreeks midden Maart van het jaar 303 na Christus, toen balsemieke geuren reeds de lucht vervulden, reden twee heeren langs den beroemden Appiusweg naar de wereldstad Rome. Het uiterlijk voorkomen van beiden was wel geschikt om de opmerksaamheid der voorbijgangers te trekken. De oudste, een groote, krachtige man, wiens edel ros sierlijk opgetuigd was, droeg de wapenrusting van een romeinschen hoofdman: een bronzen harnas en rijglaarzen, die ter helft van het been reikten. Op zijn rug droeg hij een rond schild, aan zijne zijde een kort, recht zwaard, op zijn hoofd een schitterenden helm met een paardeharen pluim. Het gebruinte gezicht van den statigen krijgsman verried, dat hij in onderscheidene landen en onder verschillend klimaat aan de brandende zonnestralen blootgesteld was geweest; wanneer hij nu en dan zijn helm even oplichtte, ten einde zich wat te verkoelen, ontdekte men de heldere kleur van zijn huid op zijn hoog voorhoofd. Zijne korte lokken vertoonden reeds menigen zilveren draad, maar de adelaarsblik van den vijfenveertigjarigen man was nochtans onverzwakt gebleven en zijne gespierde ledematen, alsmede zijne trotsche, moedige houding teekenden, dat hij nog in het bezit van zijne volle mannelijke kracht verkeerde.

De jongste ruiter was in menig opzicht het tegenbeeld van den oudsten, niet enkel door zijne slanke, sierlijke gestalte, zijne prachtige, donkere oogen en zijne lange golvende lokken, maar ook wat zijn kleeding betrof. Hij droeg een sneeuw-witte toga met een schitterenden, scharlakenrooden zoom en daarover een aan den hals met een haak vastgemaakten mantel. Inplaats van een helm droeg hij een zachten vilten hoed, veel gelijkende op het hoofddeksel, dat nu nog in zwang is bij het Italiaansche landvolk, en aan zijne voeten rijgschoenen of sandalen. Inplaats van een zwaard hing aan zijne zijde een metalen koker voor zijn rieten pen en papyrusrol. De in jeugdige, bloeiende schoonheid stralende jongeling telde oogenschijnlijk niet meer dan twintig jaren. Hij was een Griek, Isidorus genaamd en secretaris van zijn begeleider Flaccus Sertorius, een hoofdman van het twaalfde legioen, en met zijn heer op de terugreis van Albano, werwaarts hij door zijne regeering gezonden was voor staatszaken.

»Het nieuwe keizerlijke edict,» begon Sertorius, terwijl hij zich vriendelijk tot zijn secretaris wendde, »zal ons beiden waarschijnlijk binnenkort volop werk te doen geven.»

»Gij schijnt geheel te vergeten, hooge heer,» antwoordde Isidorus, het hoofd buigende. »dat uw onderdanige secretaris niet evenals gij in het bezit van de middelen is om de staatswetenschappen te leeren.»

»O, gij Grieken leert alles,» antwoordde de Romein met een spotachtigen lach. »Daarvoor staat gij bekend!»

»Wij trachten, onzen meesters nuttig te zijn,» antwoordde de jongeling beleefd. »Leergierigheid schijnen wij wel van onze vaderen geërfd te hebben; van de vroegste tijden af was toch de voorliefde van mijn Atheensche voorvaderen om iets nieuws te hooren en te leeren, spreekwoordelijk.»

»Juist: nieuwe zeden en gebruiken, nieuwe godsdiensten,» bevestigde de Romein. »En verdraagt uw eigen naam niet, dat gij een aanhanger zijt van den nieuwopgekomen dienst van Isis?«

»Ditmaal is uw oordeel niet volkomen juist,» antwoordde de jongeling. »Mijn vader Appollodorus was een priester te Phebus en noemde mij evenals zichzelf naar den zonnegod, in wiens dienst hij stond. Maar daar ik aan het keizerlijk hof de vereering van Isis in hoog aanzien vond, heb ik naam en kleur veranderd en mij aan de zijde der overheerschende partij geschaard. Wie in Rome is, moet Romein zijn.»

»Ja, evenals die verdorven Romeinen, welke de oude goden verlaten, onder welke het rijk groot en deugdzaam en sterk was,» antwoordde de krijgsmans met een heftige beweging der hand. »Hoe meer goden er zijn, des te slechter wordt de wereld. Maar dit nieuwe edict zal weinig onslag maken.»

»Gij bedoelt met de christenen?« vroegde de scherpzinnige Griek. »Een heillooze sekte voorwaar, die verdient te vuur en te zwaard van den aardbodem verdelgd te worden.»

»Ik weet weinig van hen,» zei Sertorius, »behalve dit dat hun getal sedert eenigen tijd zeer is toegenomen. Zelfs onder het leger en in het paleis zijn er eenigen, die de schandelijke leer van den christengod zijn toegedaan.»

»Er wordt gemompeld, dat zelfs de keizerinnen Prisca en Valeria door deze verderfelijke pestilentie zijn aangetast,» voegde de jongeling er aan toe. »Dit is tenminste zeker, dat beiden niet evenals vroeger aan de openbare offerfeesten deelnemen. Overigens vindt de booze sekte hare aanhangers grootendeels onder de slaven en het gemeene gepeupel van Rome.»

»Ik zou wel eens willen weten wat zij aan-

baden,» zeide de hoofdman. »Zij schijnen noch tempels noch altaren noch offers te hebben.»

»Zij hebben afschuwelijke gewoonten en gebruiken,» beweerde de Griek, zich in stilte verheugende, dat hij de nieuwsgierigheid van zijn meester door de mededeeling van de algemeen verspreide lasteringen tegen de christenen, zou kunnen bevredigen. »Zooals verteld wordt, bidden zij een uit lagen stand geboren mensch aan, die wegens een oproer gekruisigd werd. Een onzer schrijvers, de geleerde Lucianus, beweert, dat hunne leer door een kleinen jood met een krommen neus, Paulus genaamd, naar Rome overgebracht is, dien de goddelijke Nero bij de Ostia-poort heeft laten onthoofden. Zij hebben vele eigenaardige gebruiken. Vooral hunne begrafenisplechtigheden zijn zeer verschillend van die der Grieken en Romeinen. Inplaats van hunne lijken op den houtstapel te verbranden, begraven zij hunne dooden onder vele geheimzinnige plechtigheden in onderaardsche gewelven of kamers. Zij zijn besliste godloochenaars en weigeren niet alleen de goden te aanbidden, maar zijn evenmin te bewegen ook maar een korreltje wierook of een bloemkrans op hun altaar te leggen, of het beeld van een god in hunne woningen te hebben. Het moet een slecht, gevaarlijk volk zijn, waarvan gezegd wordt, dat het in zijne geheime onderaardsche vergaderingen gruwelijke zwelgpactijen houdt, waarbij men het vleesch eet van een kind, dat tot dat doel geslacht is. *)

»Zie,» ging de spraakzame berichtgever voort, terwijl hij op een lage, door boomen bijna geheel verborgen tuindeur in de nabijheid wees, »daar is de ingang tot een van hunne verborgen crypten, (grotten) waar zij, omringd door het gebeente hunner dooden, zich vereenigen tot hunne gruwzame feesten. Een slecht, laf, ellendig volk, dat niet waard is te leven.»

»Allemaal zijn het geen lafaards, dat kan ik

*) Al deze gruweldaden en nog ergere zijn den eersten christenen door de heidensche schrijvers ten laste gelegd geworden. De viering van het heilig Avondmaal in de nachtelijke vergaderingen gaf aanleiding tot de vreeselijke lasteringen betreffende hunne zwelgerijen.

gestuigen," antwoordde Sertorius. »In mijn eigen compagnie had ik een soldaat — hij heette Lannus — die, zooals zijne kameraden zeiden, een christen was. Hij was de dapperste en beste man in het legioen. Ik heb aan hem de redding van mijn leven te danken. Toen eens in Libië, terwijl ik mijn paard uit een rivier liet drinken, een kolossale leeuw uit een bosch op mij lossprong, wierp Lannus zich tusschen mij en het gevaarlijke roofdier. Ofschoon in de klauwen van den leeuw, deed de dappere jongen geen kreet van smart hooren. Laat hij gelooven wat hij wil, dat is mijn zaak niet. Ik heb een afkeer van het bloedig handwerk, om evenals bloedhonden eerlijke lieden te vervolgen, omdat zij hunne eigene goden aanbidden. Maar het keizerlijk edict: »De christelijke godsdienst moet overal uitgeroeid worden", is om zoo te zeggen als met de punt van een dolk geschreven."

»En met volle recht," zei de Griek. »Zij zijn gevaarlijke oproermakers, vijanden van Cesar en Rome."

»Een romeinsch krijgsmann heeft niet nodig door een hongerigen Griekeling! (een spotnaam om de vreemdelingen aan te duiden, welke zich in den dienst van aanzienlijke Romeinen zochten in te dringen en hun vertrouwen trachten te winnen) over zijne plichten jegens het vaderland onderwezen te worden," antwoordde de trotsche Romein op hoogmoedigen toon.

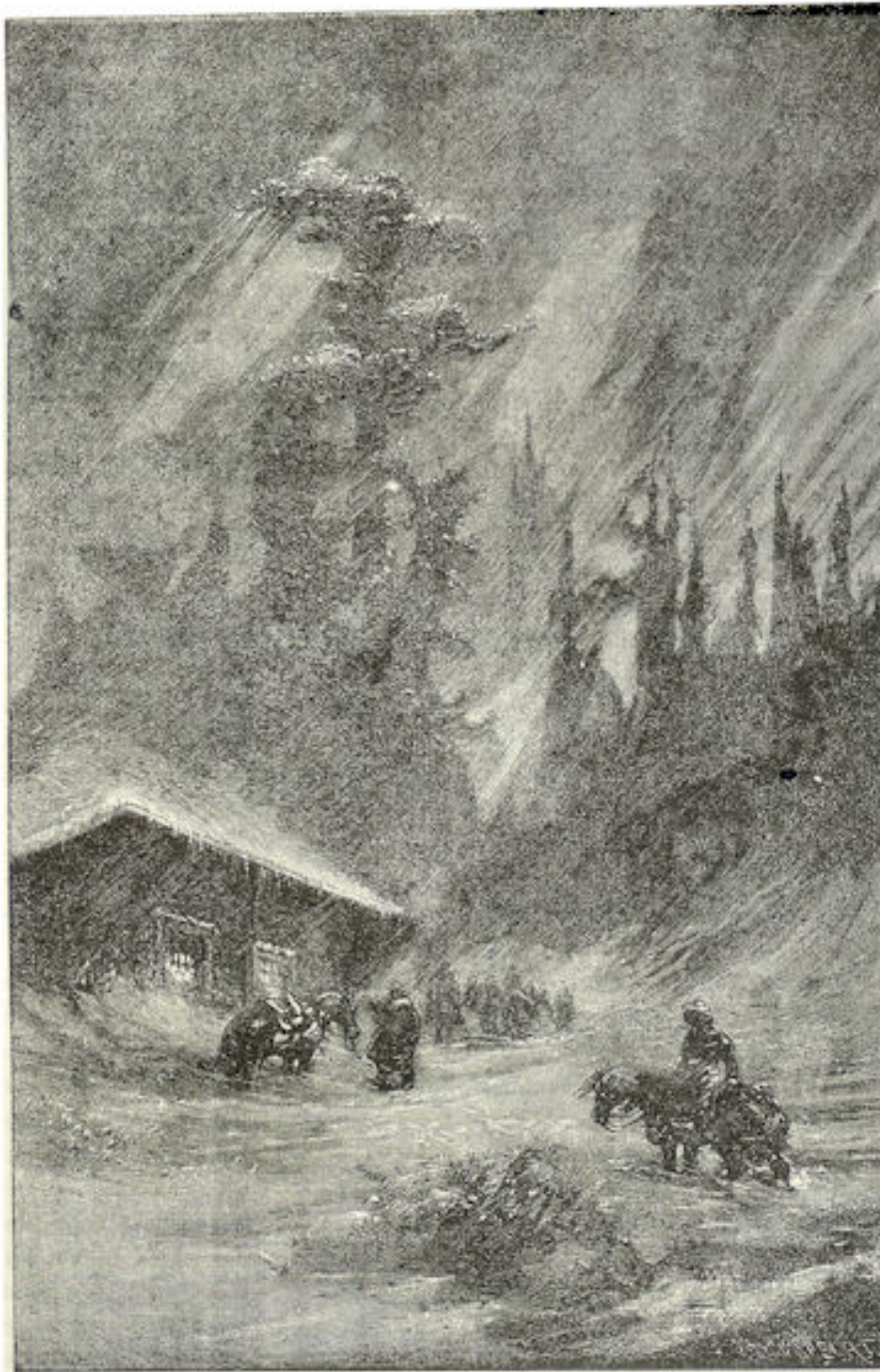
»Voorzeker niet, edele heer, gij hebt altijd gelijk," antwoordde de ontstelde Griek, oogen-schijnlijk wel onderdanig, maar een opmerkzamen beschouwer zou voorzeker niet de wraakzuchtige blik ontgaan zijn, dien hij op zijn eergierigen meester wierp.

Na dit zoo onverkwikkelijk eindigend gesprek reden beiden zwijgend verder. Tegen den middag werd het verkeer op den Appischen militairen weg (in het Latijn Via Appia) drukker. Deze »koningin der wegen", 313 voor Christus door den romeinschen censor Appius Claudius Cæus aangelegd, liep over een lengte van driehonderd mijlen rechttoe rechtaan, bergop, bergaf, van Rome zuidwaarts naar Capua en Brindisi (Brun-

dusium). Ofschoon reeds toentertijd zeshonderd jaren oud, was de voor het grootste deel uit nauwkeurig in elkander gevoegde lavasteenen gebouwde weg nog even sterk als hij van het begin geweest was, ja, ondanks de verwoestingen, welke in den loop der eeuwen Gothen en Vandalen, tijd, oorlog en overstromingen aangericht hebben, laat zich nog uit de aanzienlijke overblijfsels derzelve de voortreffelijke bouwkunst en de duurzaamheid der breede bazaltplaten kennen. De appische weg liep door de Campagna di Roma, in den bloeitijd van het romeinsche rijk als één groote, vruchtbare tuin met talrijke villa's en landgoederen, een paradijs gelijk, thans een woeste, onbewoonde, ongezonde streek. Ook de vele kostbare grafmonumenten van Rome's aanzienlijkste pretors, proconsuls en senators, welke vroeger de Campagna sierden, zijn nu bijna allen van lieverlede ruïnen geworden en liggen daar als zoovele angespoelde wrakken op de groote vlakte. Eén monument is echter niet door den tand des tijds vernield, dat is de reusachtige, door meer dan honderd bogen ondersteunde waterleiding, die, ofschoon reeds 146 jaren v. C. gebouwd, tot op den huidigen dag, dus reeds sedert ongeveer tweeduizend jaren, Rome met het zuiverste, kostbaarste water van het verwijderde Albaansche gebergte ruimschoots voorziet, dus met hetzelfde water, waaraan Horatius en Cicero zich verkwikt hebben.

Hoe dichters onze reizigers bij de poorten der stad kwamen, des te moeilijker werd het, zich een weg te banen door het dichte gedrang. Het was een bont gewemel zoowel van kostbare equipages van allerlei soort en van draagstoelen, waarin zich voornamen Romeinen naar hunne villa's buiten de stadsmuren lieten dragen om daar de koelte te genieten, als van landlieden, wier ezels beladen waren met vruchten en groenten, ja zelfs met sneeuw van den verwijderden Soracte, die evenals zulks nog heden ten dage in Italië plaats vindt, door stroommatten tegen de hitte beschermd wordt.

Eindelijk hadden de ruiters de stad bereikt en draafden door een moderne voorstad naar het op den 160 voet hoogen palatijnschen heuvel ge-

legen keizerlijk paleis. Dit gebouw, in dien tijd als residentie van de beheerschers der wereld, het tooneel van onbeschrijfelijke pracht en heerlijkheid, is nu nog slechts een massa van pijn-

hoopen, die door honderden reizigers met weemoed en ernst beschouwd worden. In de feestzalen en kamers eener lange rij van keizers, van welke nu menige kunstenaar, die deze plaats bezoekt,